

2004
1680

116
N 50

ABBASQULU NƏCƏFZADƏ

49129

BALABANÇI HƏSƏN DAYININ GÜLMƏCƏLƏRİ

Bakı – 2004

REDAKTORDAN

Redaktor: Hacı Firuz Əhmədli
Naşir: Rafiq Xan-Sayadoglu

Abbasqulu Nəcəfzadə, «**Balabançı Həsən dayının gülməcələri**». Bakı, «MBM» MMC, 2004, 80 səh.

Tanınmış müsiqiçi Abbasqulu Nəcəfzadənin bu kitabı balaban ustası Həsənağa Nəzərli ilə bağlıdır. Lakin kitabda müsiqicilər arasında Həsən dayı kimi tanınan balabançalanın ifaçılıq sənətindən deyil, hazırlıqlığından, məzəli söhbətlərindən söz açılır. Kitab geniş oxucu kütləsi, o cümlədən toyları, şadlıq məclislərini idarə edənlər üçün nəzərdə tutulur.

ISBN – 9952-29-059-4

© Abbasqulu Nəcəfzadə
«MBM» MMC

Abbasqulu Nəcəfzadə Azərbaycanda kifayət qədər tanınan şəxsiyyətlərdəndir. Sumqayıt Musiqi Texnikumunun və Azərbaycan Dövlət Konservatoriyanın məzunu olan A.Nəcəfzadə respublika mətbuatında müsiqışünaslıq mövzusunda 100-dən çox məqalənin və bir neçə kitabın müəllifidir. Hələ SSRİ dövründə dəfələrlə Ümumittifaq müsabiqələrinin qalibi olan Abbasqulu Nəcəfzadə 1985-ci ildə Tələbə və Gənclərin XII Ümumdünya festivalının diplomantı adına layiq görülmüşdür.

Azərbaycanın qədim çalğı alətlərinin araşdırılıb, öyrədilməsində və təbliğində A.Nəcəfzadənin xidmətləri təkrar olunmazdır. Təkcə belə bir faktı qeyd etməyə dəyər ki, sənətkarın keçən il nəşr etdiirdiyi «Azərbaycan çalğı alətlərinin izahlı lüğəti» kitabında xalqımıza məxsus nə çox, nə az 350 müsiqi alət ilə bağlı deyimlərdən, konkret olaraq 200-ə qədər çalğı alətindən söhbət gedir. Ən maraqlısı da budur ki, müəllif bu çalğı alətlərinin əksəriyyətində məharətlə çalışmağı bacarıır. Onun Az.TV-də aparıcısı olduğu «Yallı» verilişində biz bunun dəfələrlə şahidi olmuşuq. Heç təsadüfi deyil ki, buna görə də dost-tanış arasında Abbasqulu Nəcəfzadə «Orkestr-adam» ayamasını almışdır. Nəhayət, xüsusi qeyd etmək lazımdır ki, A.Nəcəfzadə çalğı alətlərindən ibarət zəngin kolleksiya yaratmış və hazırda həmin kolleksiyada 100-ə qədər eksponat var.

Bütün bunlara görə də belə bir şəxsin özünü ədəbi janrda – kiçik novellalar yazımaqda sınaması olduqca böyük maraq doğurur. Həmin kiçik novellaları çox diqqətlə oxuduğum üçün cəsarətlə deyə bilərəm ki, «Orkestr-adam» kimi tanınan Abbasqulu Nəcəfzadə bù işin öhdəsindən də lazıminca gələ bilməşdir. Bunun səbəbini isə mən bir neçə amillə bağlamaq istəyirəm: əvvəla müsiqışünaslıq dair yazılarından göründüyü kimi Abbasqulu Nəcəfzadənin səlis dili,

mətiqli qələmi vardır. İkincisi də, müəllif yeni kitabında da özünün yaxşı bələd olduğu bir sahədən bəhs edir. Nəhayət, xüsusi qeyd etmək lazımdır ki, Abbasqulu Nəcəfzadənin yeni kitabında təkcə müəllifin mütəxəssisi olduğu sahədən deyil, həm də yaxşı tanıldığı həmkarlarından danışılır. Bundan başqa giriş hissəsində kitabin qəhrəmanı Həsənağa Nəzərlinin məharətlə ifa etdiyi balaban haqqında da geniş məlumat verilir. Məhz bu xüsusiyyətlərinə görə də A.Nəcəfzadənin yeni kitabı bir nəfəsə oxunur. Bu sözlərdə mübaliğə olmadığına inanmaq üçün kitabdakı 1-2 kiçik novellani oxumaq kifayətdir. Əminəm ki, oxucu son novellanın məzmununu bilməyənə qədər kitabı yerə qoymayacaq.

*Hacı Firuz Əhmədli
«Qızıl qələm», «Ustad» Ali Jurnalistika
və Yusif Məmmədəliyev mükafatları laureati*

GİRİŞ

Azərbaycan dünyanın ən qədim yaşayış məskənlərindən biri olduğundan, bu ərazi qədim mədəniyyət mərkəzlərindən sayılır. Qədim insanlar bu ərazilərdə hələ 2 milyon il bundan əvvəl məskunlaşmışlar.

Qobustanda, Çingirdağın ətəyində yerləşən zərbə çalınan qavaldaş alətinin yaranma tarixi e.e. Daş dövrünün Paleolit (ən qədim) mərhələsinə təsadüf edir. Mütəxəssislərin rəyinə görə Qobustandakı qayaüstü rəsmlər və yazılar 10-12 min il bundan əvvələ aid edilir.¹ Deməli, 10-12 min il əvvəl əedadlarımız qavaldaşın ətrafında tonqal qurub, alətin müşayiəti ilə «Yallı», «Qaytağı», «Halay» kimi kütləvi rəqs-lər oynayıblar. Bunları qayaüstü rəsmlər də təsdiq edir.

Cənubi Azərbaycanın (indiki İran ərazisi) Ciğamış şəhərində tapılmış, üzərində təsvirlər olan saxsı qab musiqi mədəniyyətimizin dərin kökləri olduğunu sübut edir. 1961-1966-ci illərdə Çikaqo (ABŞ) Universiteti arxeoloqlarının tapdıqları bu qabın üzərində kiçik sazəndə dəstəsi təsvir edilib: nağara, qoşanağara kimi zərb alətləri, çəng – simli, ar-fayabənzər alət, buynuzabənzər nəfəs aleti (bəzi mənbələrdə bu alət qara zurna, bug və ya mizmar kimi təqdim edilir. Lakin qabın üzərindəki təsvirdən aydın görünür ki, bu alət buynuzabənzər formadadır. Fikrimizcə bu, zurnanın sələfi olan çıçırtma alətidir. Burada bir məqamı nəzərə almaq lazımdır ki, adları çəkilən alətlər o dövrlərdə çox güman ki, başqa cür adlanıb.) əlini qulağına qoyub oxuyan xələd və qopuz (tənburabənzər simli, mizrablı) aləti ifaçıları...

¹ T Bünyadov. «Əsrlərdən gələn səsler», Bakı, «Azərnəşr», 1993, səh.245.

Amerikalı arxeoloqlar Pinas Delokaz və Hilen Kantur bu nadir tapıntıının bizim e.ə. VI minilliyyə aid olduğunu qeyd etmişlər.¹

Qonşu ölkələrdə azərbaycanlıları şair, bəstəkar, rəqqas xalq kimi yaxşı tanıyırlar. Azərbaycan həm də hazircavablar ölkəsidir. Zaman-zaman xalqımızın nümayəndələri arasında hazırlıcağı ilə seçilən şəxslər olmuşdur. Bunlardan Molla Nəsəddin, Hacıdayı (Şəki), Abdal Qasım (Ağdam), Ayrım Tağı (Gədəbəy) və başqalarını misal çəkə bilərik. Elə bu yaxınlarda «Bakılı oğlanlar» komandasının Şən və Hazircavablar Klubunun MDB məkanında çempion olması da təsadüfi deyildir. Hazircavablıq xalqımızın qan yaddaşı ilə gələcək nəsillərə ötürülür.

Bələ hazırlıcağı şəxslər müxtəlif, sadə peşə sahibidirlər. Onların arasında gülməcələri dildə-ağızda gəzən musiqiçilər də vardır: Xan Şuşalı (Şuşinski, 1901-1979), Əbülfət Əliyev (1926-1990), bəstəkar-tarzən Bəhrəm Nəsibov (1941-1998), xalq artisti Hacı Ağaxan Abdullayev, sevilən qarmonçalan Aslan İlyasov, Oqtay Vəlihanlı və digərlərini misal çəkmək olar. Bələ sənətkarlardan biri də Həsənağa Nəzərlidir (1928-2000). O, 1928-ci ildə Bakıda anadan olmuşdur. Həsənağa əslən Azərbaycanın dilbər guşələrindən biri, Bakıdan 100 km aralı, dağlar qoynunda yerləşən Xızı rayonundandır. O Xızı rayonu ki, Mirzə Əbdülləqadır Vüsaqi (1871-1914), Cəfər Cabbarlı (1899-1934), Mikayıll Müşfiq (1908-1938), Məmməd Arif (1904-1975), Seyfəddin Dağlı (1921-1983), Cabir Novruz (1933-2002), Ağasəfa və b. dühalar yetişdirib.

Həsənağanın mənsub olduğu Nəzərlilər soyadı ölkəmizə bir sıra alımlar, ziyalılar bəxş etmişdir: Ələkbər Nəzərlı (1882-1951) – dövrünün tanınmış qarmon uстасı; Nəcəfqulu Nəzərlı (Nəcəf Rasim, 1890-1929) – professional təsviri sə-

nətin görkəmli nümayəndəsi, əsərləri R.Mustafayev adına İncəsənət muzeyində saxlanılır; Mehdi Nəzərlı (1892-1952) – milli nəfəs alətləri uстасı, onun çalğı alətləri Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının fondunda qorunur, Ü.Hacıbəylinin (1885-1948) «Koroğlu» operasının premyerasında bu alətlərdə ifa edib; Hacıağ Nəzərlı (1923-2001) ilk plakatçı fırça uстасı, respublikanın əməkdar rəssamı; Ədalət Nəzərlı (1925-1999) – professor, iqtisad elmləri doktoru, pedaqoq; Dayanət Nəzərlı – 70-ci illərin populyar estrada müğənnisi; tanınmış müğənni Ədilə Əflaki (Ələkbər Nəzərlinin nəvəsi), Qafar Əsgərzadə (Nəzərlı) – jurnalist, Azərbaycan Qızıl Aypara cəmiyyətinin vitse prezidenti, Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü, «Mərhəmət» jurnalının baş redaktoru.

Bu siyahını uzatmaq da olar. Gülməcələrini təqdim edəcəyimiz Həsənağa da Nəzərlilərin bir nümayəndəsidir. O, bütün həyatını musiqi sənətinə bağlımış, uzun müddət peşəkar səhnələrdə balaban ifaçısı kimi fəaliyyət göstərib. Həsənağa müxtəlif illərdə «Dastan» folklor, «Günaydin» instrumental və Baba Salahov (1923-1982) adına xalq çalğı alətləri ansambllarının üzvü olub.

Həsən dayının gülməcələrini təqdim etməzdən əvvəl onun uzun müddət «dostluq» etdiyi, sevimli balaban aləti haqqında oxuculara məlumat vermək istəyirik.

BALABAN

Musiqili dünyamızı bəzəyən çoxsaylı çalğı alətlərimizdən biri də nəfəslə çalınan balaban alətidir. Balaban peşəkar alət olub, yarandığı gündən müasir dövrümüzə kimi ən çox istifadə edilən və sevilən çalğı alətlərimizdəndir. Səslənməsi və ölçüsünə görə balabanın müxtəlif növləri yaradılıb: orkestr balabanları – böyük, kiçik (pikkolo və ya cürə), klapanlı, alt, tenor, bəm (bas) və aşiq balabani. Balabanın növləri, təxmini yaranma tarixi, hazırlanması, hissələri,

¹ Ə.Hüseyni. «Orkestrin ulu babası», «Ədəbiyyat və incəsənət» qəzeti, Bakı, 7 avqust 1976, səh.4.

diapazonu, istifadə qaydaları, tədrisi, etimologiyası və s. haqqında geniş məlumat verəcəyik.

Yaranma tarixi

Öncə qeyd edək ki, aşiq balabani digər növlərdən ən qədimidir. Bu da Azərbaycanda ulu ozan-aşıq sənətinin qədimliyi ilə əlaqədardır. İstər Şirvan, istərsə də Qərbi Azərbaycan aşiq məktəbinin nümayəndələri aşiq balabanın müşayiəti ilə saz çalıb, söz söyləməyi xoşlayırlar.

Sənətşünaslıq doktoru, professor Rafiq İmrani balabanın 4-5 minillik tarixi olduğu haqqında məlumat verir.

Balaban alətinin adına yaşı bilinməyən, əsrlərin süzgəcindən keçib gələn qədim bayatılarımızda da rast gəlirik:

*Əzizim, bala bani,
Asta çal balabani.
Haminin balası gəldi,
Bəs mənim balam hanı?*

Bayatı balasını müharibəyə yola salan ananın dilindən deyilib. Burada balaban sözü heç də təsadüfi işlənməyib, alətin səsi qəmgin, həzin olduğundan bayatını bir az da təsirli edir.

XIV əsrдə yaşayış-yaratmış Azərbaycan şairi, görkəmli dövlət xadimi *Qazi Bürhanəddin* Sivasının (əsl adı Əhməd, atasının adı Şəmsəddin Məhəmməddir, 1344-1398) qəzəllərinin birində balaban sözünü rast gəlirik:

*Nə bəladır könlüm quşuna gözün, sənəma,
Əcəb olmaya çu ol şəh balaban baləsidür¹.*

Xatırladaq ki, yuxarıdakı beyt nədənsə çalğı alətlərimizin tədqiqatı ilə məşğul olan araşdırmaçların nəzərindən yayınib və musiqişünaslıqda ilk dəfə diqqətə çəkilir. Burada balaban sözü ov quşu (şahinin bir növü, latinca elmi adı: *Falko exer-rug*) mənasında işlədilsə də, bir sıra nəfəs alətlərimizin adları quşlarla bağlı yarandığından böyük maraq doğurur.

Aşıq Valeh (*Kərbəlayi Səfi Məhəmməd oğlu*, ?-1832) isə şerlərinin birində:

*Bu dünyada heç gəzməmişəm kəm,
Həsrətini çəkərdi Rumu-Əcəm.
Aşıq Əlioğlu, Aşıq Məhərrəm,
Əlində tütükü balaban hanı? – deyə, yazırıdı.*

Etimologiyası

Balaban sözünün iki türk – «bala» və «ban» sözlerinin birləşməsindən əmələ gəlməsini ehtimal etmək olar. Adından bəlli olduğu kimi «bala» – kiçik, xırda, zərrə, zərif, incə və s. mənaları bildirir. Balaban sözünün ikinci hissəsi «ban» isə əski türkcədə səs, ün mənalarında işlədilib. Qədim yazılı abidələrimizdən olan «Kitabi Dədə Qorqud» dastanında «ban» sözü ilə tez-tez rastlaşırıq:

*Qulaq urub dinlədikcə ümmət görüklü,
Minarədən banlayanda fəqih görüklü.*

«Minarədən banlayanda» – dedikdə azan vermək, səs salmaq kimi anlanılır. «Xoruz banlamasa, səhər açılmaz?» el deyimində də «banlamaq» çığırmaq, səs hasıl etmək mənalarını bildirir. Beləliklə, balabanın sözaçımı həzin səsli alət kimi başa düşülür.

Bir çox alətlərimizin adlarına görkəminə, səsinin ahəngi-nə, məkanına görə və s. əlavə sözlər qoşulmuşdur. Məsələn, qolça qopuz, çoban tütəyi, qara zurna, telli saz, Şirvan tə-

¹ Azərbaycan klassik ədəbiyyatı kitabxanası. III cild, «XIII-XIV əsr Azərbaycan ədəbiyyatı», Bakı, «Elm», 1984, səh.79.

buru, Qoşqar rübəbi və s., həmçinin yastı balaban belə alətlərdəndir. Balabanın adına yastı sözünün qoşulması çox güman ki, alətin səsəyadıcısının – müştüyünün ikiqat yastı qamışdan hazırlanmasına görədir.

Hazırlanma texnologiyası və quruluşu

Balabanın yaranması və təkmilləşməsi üçün sənətkarlarımız əsrlər boyu axtarış aparmışlar. Əgər balabandan xeyli əvvəl yaranmış ney, sümsü, bülban, musiqar (çinciq), mizmar (qaraney) və s. nəfəs alətlərinin hazırlanma prosesi nisbətən sadədirse, balabanın təkcə səsəyadıcısını – qamışmüştüyünü hazırlamaq üçün xeyli əmək sərf edilir. Yuxarıda adları çəkilən alətlərin, xüsusən sümsünün, bülbanın inkışafı balabanın yaranması üçün zəmin yaratmışdır. Balabanın gövdəsini, yəni borusunu ilk vaxtlar bir qayda olaraq qamışdan, sonralar eksperiment apararaq qoz, ərik, tut, innab, armud və s. ağaclarından hazırlanmışlar. Nəhayət, məlum olmuşdur ki, ən keyfiyyətli balaban ərik ağacından alınır.

Balaban qamış-müştük (ağızlıq), sixac, başlıq (qoruyucu) və ağaç borudan (gövdədən) ibarətdir.

Alətin səsəyadıcısı boruya taxılan müştükdür. Müştük yaxşı yetişmiş, möhkəm çöl qamışından ikiqat, yastı formada hazırlanır.

Müştüyə üst tərəfdən üzüyəbənzər sixac taxılır ki, bunun vasitəsilə alətin kökünü nizamlayırlar. Sixac tənək (meynə) budağından hazırlanır, onu müştük boyu aşağı-yuxarı hərəkət etdirməklə, alətin kökünü zilləşdirib və ya bəmləşdirmək olur. Qeyd edək ki, qamış-müştük yeni hazırlanan zaman sixacdən istifadə etməyə o qədər də ehtiyac olmur. Çünkü təzə qamış möhkəm olur. Ancaq bir müddət istifadə olunduqdan sonra qamış «yüngül»ləşir, sənətkarların dili ilə desək «ölür». «Ölmüş» qamış «söz»ə baxmir, sixacı hərəkət etdirməklə, bu iş qaydasına qoyulur. İstifadə edilmədikdə, qamış-müştüyün «dodaqlarına» başlıq (qoruyucu) taxılır ki,

bu da onun uzun müddət keyfiyyətli qalmasını təmin edir. Qamış-müştük keyfiyyətini tamam itirdikdə isə yenisi ilə əvəz olunur.

Aşıq balabani

Yuxarıda sadaladığımız xüsusiyyətlər balabanın bütün növlərinə aiddir, o cümlədən aşiq balabanına. Çalğı üslubuna və ifa tərzinə görə aşiq balabani digər növlərdən fərqlənir. Aşıq balabançılarının xüsusi spesifik çalğı üsulları vardır. Onlar barmaqlarının mövqeyini dəyişməklə eyni melodiyani 4-5 müxtəlif tonallıqda ifa edirlər. Məsələn, sol segahı (Haşim segahı) ansambl, orkestr balabançıları üçün çətin tonallıq hesab olunsa da, aşiq balabançıları bunu asanlıqla ifa edə bilirlər. Bu necə alınır? Əvvəla, aşiq balabançıları çox «yüngül» (buna bəzən «yazıq» da deyirlər) qamışdan istifadə edirlər. Qamış-müştüklər üfürülmə tərzinə görə yüngül və ağır olur. Burada yüngül, ağır sözləri çəki mənasında deyil, ifaçılıq baxımından işlədir. Məhz bu səbəbdən, aşiq balabanının səsi digər növlərdən özünün vizüllüyü ilə fərqlənir. İkincisi, ifaçılar sol səsində aşiq balabançılarına məxsus segah applikaturası yaradaraq, sol əlin şəhadət barmağından sonra (adətən dəlik üzərinə orta barmaq qoyulur) ikinci dəlik sağ əlin şəhadət barmağı ilə qapanır. Beləliklə, birinci oktavanın sol səsi ifa olunur. Müəyyən «xaric» səsləri ifaçı qamış-müştüyü dodağı vasitəsi ilə sixmaqla tənzimləyir. Qeyd edək ki, tütək, ney və neyin digər növlərində qamış-müştük olmadıqından, bu metoddan istifadə etmək olmur. Zurna alətində də qamış-müştük olduğundan, eyni üsulu zurnaya da tətbiq etmək olur. Bu, çox çətin prosesdir, ifaçıdan yüksək səviyyədə mütləq musiqi duymu tələb olunur. Aşıq balabançıları özlərinə məxsus melizmlər (naxışlar), qlıssandolar (səsi sürüşdürmək) və hətta Şərqi ifaçılarına xas olan yarımdan kiçik səsləri ifa edə bilirlər. Əlbəttə, bu səslər 100 faiz dəqiq olmasa da, hər

halda aşıqlar bu üsuldan məmənun qalırılar. Lakin dəqiq səs-lər tələb olunan ansambl və xalq çalğı alətləri orkestrlərində bu üsul özünü doğrultmur. Ona görə orkestrlərdə üstünlük digər növlü balaban və balabançılara verilir.

Balabanın diapazonu

Balabanın diapazonu bir oktava yarım (1,5) həcmindədir: kiçik oktavanın sol səsindən II oktavanın re səsinə qədər. Onun notları kaman (sol) açılarında yazılır. Balaban transpozisiyali alətdir, kökü inH (yəni si) olduğu üçün yazıldıqından yarım ton bəm səslənir. Alətin səsdüzümü dia-tonikdir, lakin xromatik səsləri də ifa etmək mümkündür. Yəni barmaqları dəliklərin üzərinə yarımcıq qapamaqla, müvafiq səsi yarım ton zilləşdirib və ya bəmləşdirmək olur.

Klapanlı balaban

Adı balabanda kiçik oktavanın sol#, lya və II oktavanın re səslərini ifa etmək mümkün deyil, ifa edilsə də həmin səs-lər təmiz alınır. Bu səbəbdən bir sıra səslərin təmiz ifa olunması üçün balaban alətinin borusu üzərinə sənətkarlarımız klapan sistemi tətbiq etmişlər. Klapan alman sözü olub, dilimizə qapaq kimi tərcümə olunur.

Xatırladaq ki, rasional klapan sisteminin ilk modelini T.Böm 1832-ci ildə (qədim ney alətinə tətbiq etməklə fleytanı) yaratmışdır¹. Lakin XVII əsrə Fransada yaradılan qaboya 2 klapan tətbiq edilmişdir. 1727-ci ildə Georq Qofman qaboyda klapanların sayını 4-ə çatdırıb². Deməli, ilk klapanlı alət (qaboy) hələ XVII əsrə Fransada yaradılıb.

Balabana klapan sistemi tətbiq etməklə, ifası çətin olan bəzi səslərin alınması xeyli asanlaşır.

¹ ASE (Azerbaycan Sovet Ensiklopediyası). VII cild, Bakı, 1983, səh. 99.

² S.L.Speranski. «Музыкальные товары», Moskva, «Ekonomika», 1987, səh. 94 (rus dilində).

İstifadə qaydaları və əllərin funksiyaları

Balabanın borusunun üst tərəfində bir-birindən simmetrik məsafədə yerləşən 8, arxa tərəfdə isə (üst tərəfdəki I-II dəliklərin orta nöqtəsinə paralel olaraq) bir çalğı («sinə») dəliyi açılır. İfa zamanı hər əlin öz funksiyası var. Sol əl ilə müşlüyə tərəf olan I-II-III-IV dəlikləri müvafiq olaraq şəhadət, orta, adsız və çəçələ barmaqlarla qapadırlar. Sol əlin baş barmağı ilə borunun arxa tərəfində olan yeganə dəliyi örtmək lazımdır. V-VI-VII-VIII dəlikləri isə müvafiq olaraq sağ əlin şəhadət, orta, adsız və çəçələ barmaqları ilə qapadırlar. Sağ əlin baş barmağının ifa zamanı səslərin dəyişməsində heç bir rol yoxdur. Bu barmaqdan yalnız aləti saxlamaq üçün istifadə olunur. Bəzən IV dəlik applikaturadan asılı olaraq, sol əlin çəçələ barmağı əvəzinə sağ əlin şəhadət barmağı ilə qapadılır. Bu üsuldan xüsusən «Bayatiqacar» (si bemol major) və «Mahur-Hindi» (do major) müğamları ifa olunarkən istifadə edilir. İfaçı solaxay olduqda isə hər şey əksinə ifa edilir, yəni əllərin funksiyaları dəyişir.

Dəmkeşlik sənəti

Balabançalanlar əksər vaxtlarda qoşa çıxış edirlər: usta (solist) və dəmkeş (mü-şayıət edən). Əsas melodiyani ifa edənə el arasında usta, onu müşayıət edənə isə dəmkeş deyirlər. Dəmkeşin vəzifəsi ustani musiqi boyu fasıləsiz dayaq səsi ilə müşayıət etməkdir. Sənətkarlar buna bəzən «zü» tutmaq da deyirlər.

Səməd Vurğun (1906-1956) «zü» sözündən şerlərinin birində çox gözəl istifadə edir:

*Zü tutur gecələr suların səsi,
Burda çobanların zil şikəstəsi.*

«Dəm» sözü dilimizdə bir çox mənalarda işlədir – bu dəm (bu an, bu vaxt), çay dəmi, aş dəmi, dəm olmaq (məst,

kefli) və s. Alətşünaslıqda isə «dəm» bu və ya digər alət vasitəsilə solist üçün ahəngdar musiqi fonu, «keş» isə saxlamaq, çəkmək mənalarında işlədir. Beləliklə, dəmkeş sözü – ahəngdar musiqi fonu saxlamaq deməkdir. Dəmkeşlik sırf Şərqi xalqlarına məxsus spesifik çalğı üslubudur. Bu sənət xüsusən, zurna-balaban ifaçılığının inkişafı ilə əlaqədar Azərbaycanda daha geniş yayılmışdır. Solist (usta) melodiyanı dəyişdikcə və ya muğam ifa edərkən, guşədən-guşəyə keçdiyinə, dəmkeş melodiyaya müvafiq «zü»yü (dəmi) dəyişməlidir. Bu proses belə baş verir: dəmkeş ifa zamanı yanaqlarını, ağız boşluğununu, yəni ovurdularını hava ilə dolduraraq şışirdir və lazımlı olan məqamda yanaq əzələlərinin köməyiilə havanı (nəfəsi) müəyyən təzyiqlə alətə üfürür, eyni zamanda çalğını kəsmədən, burunla nəfəs alır. Dəmkeşliyi mənimşəyən usta (solist) ifaçılar da fasıləsiz bir neçə səhifəlik not yazısını, «yallı»ları, «cəngi»ləri bir nəfəsə ifa edə bilirlər. Dəmkeşlik çox çətin peşədir. İfaçı fiziki cəhətdən qüvvətli olmalı və səsləri təmiz ifa etmək üçün yüksək mütləq musiqi duyumuna malik olmalıdır.

Tənəffüsün növləri

Nəfəs alətləri ifa edənlər tənəffüs dən düzgün istifadə etməlidirlər, yoxsa tezliklə xəstələnə bilərlər. Belə ki, ifa zamanı tənəffüs alma adı vaxtlardakı tənəffüsaldan fərqlənir. Adı vaxtlarda nəfəsalma və nəfəsvermə müddəti demək olar ki, bərabər olur. İfa zamanı bu bərabərlik pozulur. Nəfəsalma ani (qısa), sürətli və dərin, nəfəsvermə isə əksinə, ağır (uzun), yavaş və rəvan olmalıdır. İfaçı alətə sanki «uu», «fu», «tu» səsləri çıxarmaqla nəfəsini üfürür. Tənəffüsün bir neçə növü var: döş, qarın və döş-qarın, yəni diafraqməli. Balabançalanlar üçün ən əlverişlisi diafraqməli tənəffüs növü hesab edilir. Çünkü diafraqməli tənəffüs nəfəsburaxmanın daha uzun və davamlı olmasına kömək edir. Dərin nəfəsalma zamanı döş qəfəsi hər tərəfə

genişlənir, diafrahma isə aşağı düşür. Nəfəs aləti ifaçısı ciyərindəki hava ehtiyatından səmərəli istifadə etməli, nəfəsi tədriclə alətə üfürməlidir. Əks təqdirdə nəfəs əzələləri tez yorular, ifaçının sağlamlığına xələl gətirə bilər.

Balabanın tədrisi

Balaban xalq çalğı alətləri orkestri yarandığı ilk gündən (1931-ci il) onun tərkibinə daxil edilib. Xatırladaq ki, ilk xalq çalğı alətləri orkestri Ü.Hacıbəylinin təşəbbüsü ilə yaradılıb. Orkestrdə müxtəlif funksiyaları yerinə yetirən 4 cür balabandan istifadə edilir.

Bu yaxınlara kimi ölkəmizdə balaban ifaçılarının ən yüksək təhsilləri musiqi texnikumu səviyyəsində tamamlanırdı. Sevindirici haldır ki, bəstəkar, əməkdar incəsənət xadimi, Azərbaycan Milli Konservatoriyanın rektoru Siyavuş Kəriminin təşəbbüsü ilə 2003-cü ildən balaban aləti bu ali təhsil ocağında tədris olunur. Həmçinin konservatoriyanın nəzdində dünya bəstəkarlarının əsərlərini ifa etmək qüdrətinə malik balabançılardan ibarət qrup fəaliyyət göstərir. Qrupun tərkibində adı balabanlardan başqa pikkolo (cürə), bas (bəm), alt, tenor balabanlardan da geniş istifadə edilir. Xatırladaq ki, balabanın bu növlərini konservatoriyanın nəzdində fəaliyyət göstərən «Qədim musiqi alətlərinin bərpası və təkmilləşdirilməsi» elmi laboratoriyasının əməkdaşı Babaxan Əmirov hazırlayıb.

Balaban üçün «Balaban məktəbi» adlı ilk dərsliyi 1937-ci ildə S.Abduləlimov yazıb¹. Sonuncu eyni adlı dərsliyi isə Nazim Əliyev 2002-ci ildə işləyib².

Açınacaqlı haldır ki, musiqi tariximizdə bu günə qədər bir nəfər də olsun xalq artisti adını daşıyan azərbaycanlı

¹ Əlyazması. Azərbaycan MEA, Hüseyin Cavidin ev muzeyi, əsas fond, DK №5034.

² Nazim Əliyev. «Balaban məktəbi», Bakı, «Şirvannaşr», 2002.

balaban ifaçımız yoxdur. Əksinə, biganəliyimizdən erməni Yenok Koçarov bu adı daşıyır. Hələ bu harasıdır, «xalq artistimiz» Y.Koçarov «Balaban məktəbi» adlı (Bakı, «İşq», 1977, iki dildə – rus və Azərbaycan dillərində) dərslik hazırlayıb və rusca təqdimatında «Школа для дудука» yazmışdır. Əvvəla, insan adları kimi çalğı alətlərinin də adları tərcümə olunmamalıdır. Əgər alətin adı azərbaycanca balabandırsa ingilis, fransız, rus və b. xalqların dillərində də balaban yazılımalıdır. İkincisi, qədimdə dündük adlı fərqli çalğı alətimiz də olub. Yazılı ədəbiyyatımızın şah əsəri sayılan «Kitabi Dədə Qorqud»da düdüyün adına rast gəlirik¹. Xatırladaq ki, əsər VII əsrдə qələmə alınsa da, bəzi boylardakı adət-ənənələr, ictimai-siyasi hadisələr III-IV əslrlərə səsləşir. Hətta bir sıra boyların eramızdan əvvəlki illərdə yaradığı ehtimal olunur.

Təəssüf doğuran haldır ki, «Balaban məktəbi» («Школа для дудука» - ?) kitabı başqa ölkələrdə deyil, Azərbaycanda bu şəkildə nəşr olunub (Moskvada nəşr edilən bir sıra kitablarda balabanın şəkli verilir, erməni aləti kimi «duduk» adı ilə oxucuya təqdim edilir və beləliklə ictimai fikir azdırılır).

Xalq artisti, mərhum professor Süleyman Ələsgərov balaban və xalq çalğı alətləri orkestri üçün «Xeyala dalarkən» adlı lirik əsər bəstələyib. Digər bəstəkarlarımız da balabanın bədii-texniki imkanlarını, diapazonunu nəzərə alaraq, yüksək səviyyəli, iri formalı əsərlər yazmalı, alətin inkişafı üçün zəmin yaratmalıdır.

Ifaçılar yaxşı bilir ki, nəfəs aləti ilə işləyənlər nə qədər ağır, fiziki gücə düşür. Onların ağ ciyərləri, bronxları, səs telləri həmişə gərgin vəziyyətdə olur, gücə düşüb tərləyirlər. Ancaq zarafat, şuxluq bu ifaçıları təzə-tər saxlayır. Öz məzəli söhbətləri, hazırlıqavabılığı ilə lətifə qəhrəmanına çevrilən Həsənağa Həzərlinin, qısaca desək, Həsən dayının sənət-

karlarımızın dilindən eşitdiyim, bəzi hallarda bilavasitə özümüz də şahidi olduğum gülməcələrini təqdim edirəm. Şübhəsiz ki, bu kitaba toplanmış Həsən dayının gülməcələrinin hamısı deyil, ola da bilməz. Yəqin ki, Həsən dayını şəxsən tanıyanlar bu kitabı oxuyandan sonra onunla bağlı müxtəlif anları xatırlayacaqlar. O zaman kitabın yeni nəşrində toplanacaq həmin gülməcələrdən də məməniyyətlə istifadə edəcəyik.

Hörmətli oxucu, ola bilər ki, bəzi məqamlarda məndən asılı olmayan səbəblərdən yanlışlığa yol verilib və buna görə öncədən üzr istəyirəm.

29/29
27

¹ «Kitabi Dədə Qorqud». Bakı, «Yazıçı», 1988, səh 94.

PÝYADA

Teymur Mustafayev

la soruşur:

– Həsən, üzünü hər gün maşınla qırxırsan?

Elektrik üzqırxanlar o vaxt təzə çıxdığından hər kəsde belə «maşın» olmurdu.

Həsən dayı işin nə yerdə olduğunu bilib deyir:

– Yox, Teymur müəllim, üzümü piyada qırxıram.

ÍKİ-ÜÇ GÜNLÜK TOYLAR

Həsən dayının şakəri idi. Musiqiçilər filarmoniyanın bağına gəlməmiş, yəni səhər saat 10-dan, 11-dən orada gəzişərdi. Çox zaman rayondan gələn toy sahibləri o vaxt bağa gəlib istədikləri sənətkarları soraqlayıb tapar, behləşib rayonlarına qayıdırlar. Həsən dayı onlarla istədiyi sənətkar arasında vasitəçi olur və bu işinə görə həmin sənətkar Həsən dayıya «şirinlik» verərdi. Xatırladaq ki, belə hallarda vasitəçilər toy sahibinin arzuladığı sənətkarı asanlıqla onun fikrindən çıxara bilirdilər. Yəni, vasitəçi

hər hansı sənətkardan inciyibsa, yaxud onunla arası yoxdurşa, müxtəlif bəhanələrlə, – «xəstədir», «xaricdədir», «çox baha gedir», «şorgözdür» və s. – deməklə toy sahibini tamam başqa sənətkarla calaşdırardılar.

Bir dəfə xalq artisti Teymur Mustafayev fikirləşir ki, görəsən niyə Həsən məni çoxdandır toya çağırır. Ola bilməz ki, onu Həsən dayıdan soruşmasınlar və Teymur müəllim Həsən dayıya yaxınlaşır:

– Həsən, çoxdandı dost-tanışın məni soruşmur? – deyir.

Həsən dayı narazı baxışlarla Teymur müəllimi süzür və deyir:

– Sənin haqq-hesabınla mənimki düz gəlmir.

Baba müəllim:

– Niyə, ay Həsən kişi? Hamı necə, mən də elə, hər toy üçün sənə 50 manat verirəm də.

Həsən dayı elə bil bu cavabı gözləyirdi:

– Teymur müəllim, sənin toylarının çoxu 2-3 günlük olur. Onda haqq-hesab nə qədər eləyir?

Sən demə, digər musiqiçilər birgündək toy üçün Həsən kişiyyə 50 manat «şirinlik» verirmişlər. Teymur müəllim isə həm birgündək, həm də 2-3 günlük toyalar üçün Həsən dayıya 50 manat verirmiş.

HAŞİYƏ. Vaxtı ilə 40 gün, 40 gecə davam edən Azərbaycan toyları yaxın keçmişdə 2-3 gündə qeyd olunurdu. İndi isə toylarımız cəmi 3-4 saat ərzində tamamlanır.

«SKAÇKA»DA İŞLƏYƏCƏYƏM

Nisə Qasimova

Populyar müğənni, əməkdar artist Nisə Qasimova «Cıdır» restoranında silsilə konsertlər verərkən Həsən dayımı işləməyə rəhbərlik etdiyi ansambla dəvət edir. Nisə xanım konsertlərdən ona yaxşı pul verəcəyinə və Həsən dayı da həmin günlər toya getməyəcəyinə söz verir. Teymur Mustafayev o ərəfədə Həsən dayını toya aparmaq istəyir. Lakin Həsən dayı ona bildirir ki, «Skaçka»da işləməliyəm, sən dediyin gün toya gedə bilmərəm.

Teymur müəllim zarafatla soruşur:

– Həsən, «Skaçka»da nə işləyəcəksən?

Hazircavab Həsən dayı:

– «Skaçka»da nə işləyərlər? Atlara baxacağam da, – deyir.

BALIQ MƏSƏLƏSİ

Həsən dayı «8-ci kilometr» qəsəbəsində «Okean» adlanan balıq dükəninin yaxınlığında yaşayır. Müsiqiçilər günorta, təxminən saat 12⁰⁰-14⁰⁰ arasında Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının bağına toplaşırdılar. Həsən dayı da dükəndən bir neçə balıq alıb bu bağa gətirər və orada üstünə bir neçə manat əlavə edib satardı. Əsas müştərisi də qarmonçalan, xalq artisti Avtandil İsrafilov idi. Hər

Avtandil İsrafilov

dəfə də balığı elə tərifləyirdi ki, Avtandil müəllim Həsən dayıya satdığı qiymətdən də artıq pul verirdi.

Həsən dayı:

– Avtandil müəllim, bu balıq çox gözəl, qəşəng, qeyrətli, namuslu balıqdır, – dedi.

Avtandil müəllim isə cavabında:

– Qeyrətli, namusludur, amma sümüyü çoxdur, mən belə balığı yeyə bilmirəm, – söylədi.

Həsən dayı:

– Sənin qabırğaların yoxdur. Bu da onun qabırğalarıdır da, – deyib satdığını almağa məcbur etdi.

«POVOROT»DA TUTUBLAR

Bir gün Həsən dayı əlində bir neçə quru balıq tutub filarmoniyanın bağında gəzərkən Avtandil müəllimi görür və sevincək ona yaxınlaşır:

– Avtandil müəllim, əla quru balıq. Sümüyü də yoxdur, əsl sən deyən balıqdır.

Avtandil müəllim balığa baxır, bir az da əhvalının nasaz vaxtı olduğundan Həsən dayıya deyir:

– Həsən, bu balıq mənlik deyil, əyridir.

Həsən dayı cavab verir:

– Müəllim, bunu «povorot»da (rusca «döngə» deməkdir) tutublar da...

BÍR TOY DA SƏN «YAZDIR»

M. Bağırzadə

Xalq artisti, populyar müğənni Məmmədbağır Bağırzadənin çox dəbdə olduğu bir vaxtlarda Həsən dayıdan onu toy üçün istəyirlər. Həsən dayı toy sahibi ilə Məmmədbağır müəllimin o dövrdə yaşıdığı Nardaran kəndinə getməli olur. O, Məmmədbağır müəllimlə görüşüb, avqust ayının 3, 4, 7, 9, 11 və s. günlərinin boş olub-olmadığını soruşur. Məmmədbağır müəllim avqust ayından noyabra-

can hər gün «zanit» (rusca «məşgül» deməkdir) olduğunu və sonra da Məhərrəm ayının gircəyini bildirir. Həsən dayı dilxor olur və Məmmədbağır müəllimə deyir:

– Qədəş, bayaqdan sənə 40 dənə toy deyirəm, bütün günlər zanitsən, indi biz Bakıya gedirik, o boyda yol golmişəm, heç olmasa, bir dənə də toy sən mənə «yazdır» da («yazdır» sözündən musiqiçilər bir-birini toya çağıranda istifadə edirlər).

40-DA MƏMMƏDBAĞIRI GƏTİRƏRSİZ

Həsən dayı görür ki, yas yerində hamı mollanı tərifləyir. Doğurdan da molla çox şirin avazla dualar oxuyur, aydın, elmi diksiya ilə hödislər söyləyir, bir sözlə, çox gözəl məclis aparırdı. Həsən dayı yanında əyləşən hüzr sahiblərinin birindən soruşur:

– Mollanızın adı nədir?

Hüzr sahibi:

– Ağadadaşdır da, tanımirsan? – deyir.

Bu o vaxtlar idi ki, populyar müğənni Ağadadaş Ağayevin kasetləri tügyan edir, yüksək tirajla satılırdı. Həsən dayı yanındakılara yavaşca deyir:

– Pah atonnan, burda da Ağadadaş?! Allah qoysa 40-da Məmmədbağırı (populyar müğənni Məmmədbağır Bağırzadəni nəzərdə tuturdu) götirərsiz.

YAPONLAR QOYURLAR KÍ...

XX əsrin sonlarında elmi-texniki tərəqqinin inkişafı ilə əlaqədar yaranan mütərəqqi kompüter sistemi musiqi mədəniyyətimizə də daxil oldu. Yaponların icad etdikləri sintezatorda istənilən çalğı alətinin səsini (süni də olsa) ifa etmək mümkündür. Bu alətdə həmçinin balabanın da səsini almaq olur. Hətta bir düyməni basmaqla dəmkeşin funksiyasını yerinə yetirib, istənilən səsi saatlarla uzatmaq mümkündür. Belə məqamların birində Həsən dayıdan populyar müğənni Yusif Mustafayev zarafatla soruşur:

– Qasan əmi, artıq qocalırsan, heç olmasa bu sənəti davam etdirmək üçün tələbələr hazırlamışan?

Həsən dayı acıqli-acıqli cavab verir:

– Yapon qardaşlarımız qoysayırlar, çoxlu tələbə hazırlayardım...

Yusif Mustafayev

ƏMR ELƏ!

Həsən Cəbrayılov

Həsən dayının tanışlarının toyu olur. Toy sahibi imkansız olduğundan Həsən dayı toyu çox ucuz qiymətə danışır. Ümid edir ki, toyda yiğilan sisarişlərin hesabına musiqiçilərə normal pul verə bilər. Toy başlayır, tamada Həsən Cəbrayılov bir-bir qonaqlara söz verir. Sağlıq deyənlər ürək arzularını bildirdikdən sonra müəyyən oyun havasını ifa etməyi musiqiçilərdən xahiş edirlər. Beləliklə, qonaqlar musiqiçilərə xələt, nəmər vermək əvəzinə, xahişlə sisarişlər verirlər. Həsən dayı görür ki, bir saatdı toy başlayıb bir manat da sifariş verilməyib. Növbəti sağlıq deyən ürək arzularını bildirdikdən sonra üzünü sevilən müğənni Yusif Mustafayevə tutub:

– Yusif müəllimdən xahiş edirəm ki, analarımızın şərəfinə bəstələdiyi «Göyçək anam» mahnısını oxusun.

Həsən dayı «xahiş edirəm» sözlərini eşidən kimi əsəbi halda ayağa qalxıb:

– Əmioglu, «xahiş edirəm» nədir? Çıxart 10 manat musiqiçilərə ver və əmr elə! – deyir.

BIÇAQ MƏNİMDİR

İçərişəhərdə, açıq səma altında Az.TV-nin əməkdaşları «Klassik irsimizdən» verilişini çəkirdilər. Şah İsmayıл Xətaiyə (1487-1524) həsr edilmiş bu verilişdə gözəl sənətkar Yusif Mustafayev şairin qəzəllərini müxtəlif müğamlarla oxuy-

urdu. Həsən dayı da balabanda dəm tutur və çalğı dayanında tez-tez dodaqaltı nə isə rabitəsiz cümlələrlə deyinirdi:

– Hava yaman istidi, tində sərin qarpız satırlar, oxuyanın səsinə qarpızın xeyiri var...

Yusif müəllim əlindəki qavalı mizin üstünə qoyub qarpızsatana tərəf getdi. Az sonra əlində iri bir qarpızla geri döndü və dedi:

– Qasan kişi, al, bu da sənin qarpızın. Daha danışma, çal, çəkiliş qurtaraq.

Həsən dayı cibindən biçaq çıxarıb, qarpızı yarı boldü. Yusif müəllim biçağı Həsən dayıdan alıb, qarpızı dilimlər şəklində doğradı və biçağı silib cibinə qoydu. Bunu görən Həsən dayı:

– Müəllim, biçaq sənindür məgər, cibivə qoyursan? Biçaq gəzdirdin, məqamı çatanda gərək onu «işlədəsən». Sən də ki, mədəni oğlansan, onu heç vaxt «işlətmiyəəksən». Heyifdir, qalib paslanacaq.

HAŞİYƏ. Xatırladaq ki, cavanhıqda Həsən dayını bir nəfər söyür və Həsən dayı biçağını «işə» salmalı olub...

NƏZAKƏTLİ OL

Toyda sərxoş bir adam musiqiçilərə yaxınlaşış nalayıq, ədəbsiz sözlər işlədir. Həsən dayı əsəbləşib deyir:

– Yekə kişisən, mərifətin olsun, bir az nəzakətli ol.

Sərxoşun başı başqası ilə səhbətə qarışlığından, Həsən dayının yalnız sonuncu sözlərini eşidib çığırı:

– Nə dedin alə, Nəzakət neyləyib?

Həsən dayı işin böyüdüyünü görüb, tez sözünü dəyişərək cavab verir:

Nəzakət
Məmmədova

– Bacioğlu, səninlə deyiləm. Şamo müəllimə deyirəm ki, bir-iki dənə də Nəzakətin mahnilarından oxusun.

Həsən dayı Nəzakət dedikdə o dövrə özü kimi mahniları da sevilən, əməkdar artist Nəzakət Məmmədovani (1944-1982) nəzərdə tuturdu.

Şamo Isayev

MAESTRO İLƏ DİALOQ

Niyazi

Filarmoniyanın foyesində Həsən dayı siqaret çəkirmiş. Bu zaman məşhur, dünya şöhrətli dirijor maestro Niyazi (1912-1984) Həsən dayiya yaxınlaşmış:

– Ə kişi, burada siqaret çəkmək olmaz, get aşağıda çək, – deyir.

Həsən dayı Niyazini ilk dəfə gördüyündən və tanımıdlığından üstünə qışqırır:

– Sən kimsən, get işinlə məşğul ol. Sən ölüsən, burda hamısı özünü «xozeyin» (rusca «müdir» deməkdir) kimi aparır.

HAŞİYƏ. Öslində həmin dövrdə maestro Niyazi Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının direktoru idi.

Sən demə, maestrodan da qabaq bir neçə nəfər filarmonyianın işçisi Həsən dayiya burada siqaret çəkməyin qadağan olduğunu bildirmişdi. Nə isə...

Həsən dayiya tanınmış tarzən Vamiq Məmmədəliyev bildirir ki, bu müəllim filarmoniyanın direktoru maestro Niya-zidir.

Həsən cəld siqareti söndürüb Niyazi müəllimə yaxınlaşır:

– Maestro, üzr istəyirəm, sizi tanıma-dım. Mən sizi bırıncı dəfədir ki, üzbüüz görürəm. Axı, sizi həmişə televizorda arxadan göstərirlər, – deyir və hamı qəhqəhə çəkir.

Vamiq müəllim

QABAĞA GETMİŞƏN

Populyar müğənni Cavanşir Məmmədov əvvəller qarmon ifaçısı idi. Bir gün Həsən dayı ilə sənətçilərin toyunu çalırlar. Xalq artisti Flora Kərimova da möclisdə qonaq kimi iştirak edir və müsiqiçilərin masasından sol tərəfdə əyləşir. Həsən dayının özünəməxsus çalğı üslubu var idi. Belə ki, o, ifa zamanı ayağa durur, müxtəlif hərəkətlər, jestlər ilə qonaqların diqqətini özünə cəlb edir. Görür ki, Flora xanım ona yaman maraqla baxır. Həsən dayı bir az da həvəslə balabani ifa edir. Bu zaman Cavanşir Məmmədov qarmon çala-çala stulunu bir az irəli çəkir ki, Həsən dayı onun ar-

Flora xanım

Cavanşir Məmmədov

xasında əyləşən Flora xanımı görməsin. Həsən dayı bunu başa düşüb Cavanşirə deyir:

– Qədəş, yaman qabağa getmişən, ha!

HAŞİYƏ. «Qabağa getmək» musiqiçilər arasında sənətdə inkişaf etmək, irəli getmək mənasında işlədir.

Cavanşir özünü bilməməzliyə vurub, guya Həsən qabağa getməyi sənətdə inkişaf etmək mənasında işlətməsi kimi başa düşür və Həsənə cavab verir:

– Neyniyək, Həsən dayı, öz üzərimizdə işləyirik də.

Həsən dayı bir az da hirslənir:

– Alə, mən sənətdən danişmiram, stulvu dala çəkkinən, – deyir.

ŞORDAN-MORDAN

Əvəzhan
Xankışiyev

Tanınmış xanəndə Əvəzhan Xankışiyevlə Şamaxiya toya getmişdik. Ev sahibi baməzə adam idi. O, bizi salamladıqdan sonra süfrəyə dəvət etdi. Goyərtti, salat, çörək və şor qoyuldu. Biz ac olsaq da, isti yeməyi gözləyirdik ki, toy sahibi dilləndi:

– Nə baxırsınız? «Bismillah», – deyin. Dalı gəlməyəcək, olduğu budur.

Həsən dayı baməzə tərzdə ev sahibinə dedi:

– Əmioğlu, verərsən şordan-mordan, biz də çalarıq ordan-burdan (yəni başdan-sovdu), verərsən atdən-mətdən (isti yemək, kabab nəzərdə tuturdu) biz də çalarıq bərkdən-bərkdən, yəni ürəkdən.

Baməzə ev sahibi qulluq edənlərə çığırdı:

– Tez olun musiqiçilərə kababdan, bozbaşdan gətirin. Bu gün keşə baxacağıq.

BU SƏKİNƏ İSMAYILOVADIR

Musiqiçilərin birjasında bir nəşər üzüyünü göstərib, qasının hansı daşdan olduğunu bilmək istəyir. Ətrafdakilar zarafatla hərə bir söz deyir, kimisi firuzə (Firuze İbadova), kimisi almaz (Almaz Ələsgərova), kimisi yaqut (Yaqut Babayeva), kimsə brilliant (Brilliant Dadaşova), kimsə zümrüd (Zümrüd Məmmədova) qaşı olduğunu söyləyir. Sonra kim-sə Həsən dayıdan soruşur:

– Bunu ancaq dəqiq sən bilərsən, qaşın adı nədir?

Həsən dayı üzüyün qaşına diqqətlə baxır, həm də görür ki, fikir söyləyənlərin hamısı zarafatla müğənnilərin adlarını çəkirlər. O, belə deyir:

– Bu üzüyün qaşı xalis Səkinə İsmayılovadır.

ƏLƏKBƏR «XARÍC» DİR

Ələkbər Əsgərov

Evimizin sonbeşiyi Məhərrəmin toyunu idarə etmək üçün virtuoz klarnetçalan Ələkbər Əsgərovu (1933-1995) dəvət etmişdik. Ələkbər müəllimin Həsən dayı ilə münasibətləri soyuq olduğuna görə onu toya çalğıçı kimi dəvət etməmişdik. Qapımızda iri çadır qurulmuş və toya gələnlərin əksəriyyəti musiqiçilər olduğundan gүnortadan çalğı başlamışdı. Ələkbər müəllim nahar etdikdən sonra yuxusuz olduğunu və 1-2 saat yatmaq istədiyini bildirdi. Onun bu istəyini yerinə yetirdik.

Çalğıçılar toyxanada yerlərini rahatlayırdılar ki, bir də gördük Həsən dayı mağara daxil oldu. Öpüşüb-gözaydınlığı verdikdən sonra cibindən balabanı çıxardıb dedi:

– Abbasqulu, mən bilirdim Ələkbər «xaric» adamdır, səni «padvadit» (rusca söz verib, yerinə yetirməmək deməkdir) eləyəcək. Ona görə tez gəldim ki, o, gələnə qədər toyu yola verim, məclisi qızışdırırm.

HAŞİYƏ. Sən demə, qoşanağaraçalan Hamlet Hacimirzəyev zarafatla Həsən dayıya deyib ki, Ələkbər müəllim toyu gec gələcək, bəlkə də heç gəlmədi. Həsən dayı da sevinç olub, amma xəbəri yox idi ki, Ələkbər müəllim evdə dincəlir.

O ki qaldı Həsən dayının «toyu yola verməsinə», hamı yaxşı bilir ki, dəmkeşin funksiyası toyda məsuliyyətli olsa da, məhduddur.

HAMISINI BİRDƏN ÇALMAYIB Kİ...

Nizami Rəmzi

Günlərin birində Həsən dayı mənə zəng edib dedi ki, tanışları min toyudu, Nizami Rəmzinə (1947-1997) də istəyiblər. Razılaşıb toya getdik. Toy qurtardıqdan sonra Həsən dayı toy yiyesindən danışığı pulu alıb yanımıza gəldi. O, bir az fikirləşdikdən sonra musiqiçilərin bir-bir pullarını verdi, təxminən hərəyə 120 manat. Həsən dayının əlində hələ xeyli pul qalmışdı. Nizami Rəmzinin pullara maraqla baxdığını görüb, başını qaldırmadan ona:

– Səni «osobi» (rusca «xüsusi» deməkdir) yola salacağam, – dedi.

Əslində Nizami mənə (bu sətirlərin müəllifinə) Həsən dayının nə qədər pul verəcəyini gözləyirdi. Həsən dayı isə başı aşağı pulları sayıb bir qismini mənə uzatdı. Mən:

– Allah bərəkət versin, – deyib, onun verdiyi pulu saymadan cibimə qoydum. Nizami Həsən dayıdan maraqla soruşdu:

– Qasan, (o, Həsən dayıya həmişə belə müraciət edirdi) Abbasquluya nə qədər verdin?

Həsən dayı belə cavab verdi:

Abbasqulu Nəcəfzadə

– Hamiya nə qədər, ona da o qədər, – 120 manat.

Nizami əsəbləşdi:

– Θ, yekə kişisən, insafın olsun. Əlindəki pulların çoxunu onunçün xərcləyiblər. Alətin birini qoyub, o birini götürüb: zurna, skripka, klarnet, kamança, tütək, balaban, saksafon, nə bilim saymaqnan qurtarır ki... Alət qalmadı ki, o, toyda çalmasın.

Həsən dayı gülə-gülə:

– Hə, nə olsun? Hamısını birdən çalmayıb ki? Birini çalıb qurtarıb, o birisini götürüb də, – deyir və 30 manat da əlavə edir:

– Bu da sənin «premiyan» (yəni mükafatın).

SAĞLIQ

Həsən dayı yaxın tanışların, qohumların, dostların toylarında çox sevdiyi bir sağlığı tez-tez söyləyirdi. Sağlıq təxmini nənə belə idi:

– Qabaqda gedir güzgү, arxasınca şəkər-qənd, onun da dalınca qızılgül. Arzu edirəm ki, bəyimiz və gəlinimiz güzgү kimi parlasın, şəkər-qənd kimi şirin, qızılgül kimi ətirli olsun.

Bəzən çox kefli olduğu, dili söz tutmadığı anlarda Nizami Rəmzinin xahişi ilə sağlıq demək üçün tamada Həsən Cəbrayılov mikrofonu Həsən dayiya təqdim edirdi. Həsən dayı həmin sağlığı bəzən çəşəraq belə deyirdi:

– Qabaqda gedir güzgү, arxasınca şəkər-qənd, onun da dalınca qızılgül. Arzu edirəm ki, bəyimiz və gəlinimiz güzgү kimi şirin, şəkər-qənd kimi ətirli olsun, qızılgül kimi parlasın.

Hamımız gülüşərdik.

TAHİR VƏ TAHİRƏ

Tahira Lətifli

Meyxana ustası Tahir Rəvanın toy günü idi. Nizami Rəmzi toya Tahirə Lətifliyi də dəvət etmişdi. Tamada Həsən Cəbrayılov:

– İndi isə

Tahir bəyimizi Tahirə xanım öz şirin səsilə təbrik edəcək, – deyərək mikrofonu müğənniyə uzatdı.

Bunu eşidən Həsən dayı ucadan güldü:

– Bu da Nizaminin axırıcı nömrəsidir. Dünənki toyda bəyin adı Kamal ididi, oxuyan Kamaləni (populyar müğənni Kamalə Rəhimliyi nəzərdə tuturdu) dəvət etmişdi, bu gün bəy Tahir idi, Tahirəni dəvət eləyib. Görəsən, sabahkı bəyimiz və qız oxuyanımız kimlər olacaq? – deyir.

Tahir Rəvan

Kamala Rəhimli

YAŞAMAQ İSTƏYİRƏM

Nizami Rəmzi və Kəbir Azəri

dar) və s. meyxanalarını misal çəkə bilərik. Bu xüsusiyətinə görə xalq onu çox sevirdi.

SSRİ-nin prezidenti M.S.Qorbaçovu tənqid etməsi çoxlarını və həmçinin Həsən dayını şok vəziyyətə salmışdı...

N.Rəmzinin həmin meyxanaları, o cümlədən Qorbaçovun ermənilərə satılmasını, işğalçı qoşunların Bakıya yeritməsini pişləyən kasetləri əldən-ələ gəzirdi.

Belə bir vaxtda rayona toya gedirdik. İki maşnimiz var idi. N.Rəmzi əyləşdiyi maşına Həsən dayını da dəvət elədi ki, yolda bir az deyib-gülsünlər.

Həsən dayı isə qəti etiraz etdi. Bir neçə dəqiqlik sözsöhbətdən sonra Həsən dayı Nizamiyo:

— Qədəş, mən o biri maşına minirəm. Səninlə yol getmək «opasnidır» (rusca «təhlükəli» deməkdir). Elə bilirsən Azərbaycanda Qorbaçovun heç kəsi yoxdur? Yolda maşınıvuzu vururlar, ara yerdə mən də gedərəm. Qədəş, mən yaşamaq istəyirəm, — deyib, o biri maşına əyləşdi.

HAŞİYƏ. Dünyanın qəribə işləri var. Bu hadisədən bir neçə il ötəcək və 19 yanvar 1997-ci ildə Nizami Rəmzi, dostu

Kəbir Azəri (1960-1997) ilə avtomobil qəzasında dünyalarını dəyişəcəklər.

OTURUB – DURURAM

Bildiyimiz kimi dəmkeşlər bir neçə saat fasiləsiz ifa etməyi bacarırlar. Rəhmətlik meyxana ustası Kəbir Azəri Həsən dayiya zarafatla deyir:

— Həsən dayı, sən ağzını nəfəslə doldurub aranı kəsmədən bir neçə saatdır çalışırsan. Bəs nəfəsi necə alırsan?

Həsən dayı Kəbirin ona sataşdığını başa düşüb deyir:

— Bacioğlu, bayaqdan fikir vermirsin? Mən çalanda hərdən ayağa durub, otururam.

GÖZÜ YUMULU ÇALIRAM

«Kubinka» adlanan ərazidə toyda dava-dalaş düşdü. Bir nəfəri toyxananın içindəcə bıçaqladılar. Axır ki, dalaşanları ayırdılar, toy da öz axarı ilə davam etdi.

Bir neçə gün sonra rəhmətlik meyxana ustası Nizami Rəmzi dedi ki,

— Abbasqulu, dəstəni (yəni həmin gün toyda çalan müsiqiçiləri) yiğ. Milis¹ şöbəsinə gedib, müstəntiqə izahat verməliyik.

Hərəmiz müstəntiqə bir bəhanə söylədik, təbii ki, N.Rəmzi ona «hörmət» eləmişdi.

Həsən dayiya növbə çatanda müstəntiq dedi:

— Ağsaqqal, bunlar deyəsən qorxur həqiqəti danışmağa. Sən söylə, kim-kiminlə vuruşurdu? Zərərçəkən şəxsi kim bıçaqla vurdu?

Həsən dayı bir az fikirləşib cavab verdi:

¹ Sovet dövründə polis – milis adlanırdı.

— Bacıoğlu, mən heç nə görməmişəm, heç nə eşitməmişəm. Bütün camaat, el-oba bilir ki, mən balaban çalandan gözlərimi yumuram. Çalıb qurtaranda, yəni gözlərimi açanda isə dalaşanları ayırmışdır.

MƏN HƏSƏN DEYİLƏM, QASANAM

Bizim musiqi kollektivinin, yəni «Günaydın» ansamblının Həsən adlı iki üzvü var idi. Biri dəmkeş, balabançalan Həsən dayı, digəri isə tanınmış gülüş ustası, Azərbaycan parodiya məktəbinin yaradıcısı Həsən Cəbrayılov.

HAŞİYƏ. Yaşlı nəslin nümayəndələri balabançı Həsən dayıya «Qasan» kimi müraciət edirdilər. Bunun da səbəbləri var idi. XX əsrin II yarısında çoxlu sayıda Həsən adında musiqiçilər fəaliyyət göstərirdilər: Həsən Məhərrəmov (nəfəs aləti), qobulu Həsən (klarnet), xanəndə Həsən, qarmonçalan Həsən və s. Bu siyahını uzatmaq da olar. Həsən dayımı digər Həsənlərdən ayırmak üçün, özünün təklifi ilə adını rusca — Qasan kimi çağırırlılar.

Günlərin birində Yasamalda çadır (o vaxtlar buna «palatka» deyirdilər) toyxanasında idik. Rəhmətlik Nizami Rəmzi dedi ki, «uçastkovı» (rusca «sahə müvəkkili» deməkdir) musiqiçilərdən kimisə axtarır. Sən demə, toydan qabaq sahə müvəkkili N.Rəmzi ilə görüşüb, deyib ki, axşam siz çalan toya məni də dəvət ediblər. Nizami də ona deyib ki, balabançı Həsən ilə bir az zarafat edərsən. De ki, cinayət törədiblər, Həsən adlı bir nəfərdən şübhələnirik. Bizimlə şöbəyə getməlisən. Görək Həsən nə eleyir?

Sahə müvəkkili milis formasında çadırına daxil olub, qonaqlar ilə salamlasın və musiqiçilərin masasına yaxınlaşır.

— Sizin aranızda Həsən kimdir? — deyə soruşur. Populyar müğənni Səyyad Əlizadə cəld dəmkeş Həsən dayını göstərib, — Həsən budur, — deyir.

Sahə müvəkkili Həsən dayıya üzünü tutur:

— Vətəndaş Həsən, mənimlə şöbəyə getməlisiniz. Cinayət törədilib, şübhəli şəxs kimi sizdən izahat alınmalıdır.

Həsən dayı işin nə yerdə olduğunu biliib milis işçisinə tərtərsə baxır:

— Sizə vətəndaş Həsən lazımdır, o, bu yoldasdır, — deyib Həsən Cəbrayılovu göstərir. — Mənim adım isə Həsən deyil, Qasandır. Sizə adresi səhv deyiblər.

Qonaqlar doyunca gülürlər. O vaxtdan ansamblın üzvləri də Həsən dayıya Qasan dayı — deyə müraciət etdilər.

Səyyad Əlizadə

SƏN-SÜZ

Bir kiçik məclisdə Nizami Rəmzi Həsən dayıya deyir:

— Qasan, əyləşənlər ziyalidirlər, onlarla söhbət edəndə «sən» deməginən, «sizlə-bizlə» danış.

Həsən dayı bir az keşlənəndən sonra oturanlardan kiminləsə tamış çıxır. Onunla söhbət edərkən «sən»lə müraciət edir. Nizami bunu görüb ona işaret edir ki, kişiye siz — desin. O da həmin adama: «sən-e-süz», yenə həmin məhələdə yaşayırsan-e-süz? — deyə soruşur.

MƏN BƏYƏM TƏPƏLİYƏM?

Təyyar Abbasov

ilə daha çox tanınırlar.

Təyyar müəllim Xızır peyğəmbərin nəgməli övladları ilə fəxr edir, Azərbaycanın müxtəlif bölgələrindən olan dostlarına Xızının sənətkarlarından, yetirdiyi dahi qələm ustalarından ağız dolusu danışardı.

Belə gecələrin birinə, Azərbaycan estradasının ulduzlarından sayılan Hüseynağa Hadiyevi (1946-1994), meyxana ustası Nizami Rəmzini və bir neçə musiqiçini dəvət etmişdi.

Təyyar müəllim Nizami Rəmzidən musiqiçiləri qonaqlarla tanış etməyi xahiş etdi. N.Rəmzi dedi:

Məhərrəm Nəcəfzadə

Əslən xızılı olan hüquqşunas Təyyar Abbasov (1932-1983) həmyerlilərinin uğuruna sevinər, onları həvəsliyəndirmək məqsədi ilə Xızıdan pərvazlanan sənətkarları müntəzəm olaraq toplayar, şer, sənət, meyxana, musiqi gecələri təşkil edərdi. Belə gecələrdə Təyyar müəllim sakit bir gusədə oturub yaxın dostları ilə dincələrdi. Xızılıları «dağlılar» da adlandırlırlar. Adı Xızır peyğəmbərlə bağlı olan Xızıdan gələnlər «dağlılar» adı

Hüseynağa Hadiyev

müxtəlif çalğı alətlərində Abbasqulu Nəcəfzadə, bunlar hamisi dağlıdırlar.

Birdən Nizami Həsən dayiya tərəf döndü, gördü ki, Həsən dayı ona çox acıqli-acıqli baxır. Tez N.Rəmzi sözlərinə əlavə etdi:

— Hə, yadımdan çıxmışdı, bir də bizim dəstənin ağsaqqalı Qasan kişi.

Həsən dayı baxdı ki, N.Rəmzi hamısını dağlı balası kimi təqdim etdi, Həsən dayiya çatanda isə eləbelə Qasan dedi. Həsən dayı ayağa durub əsəbi halda:

— Alə, Nizami, hamı üçün «dağlı» dedin, mən bəyəm «təpəli»yəm? Mən də dağlıyam da...

— Hamınının yaxşı tanıldığı dağlı balası Hüseynağa Hadiyev, nəgaraçalan Cavanşir Qasimli, qarmonçalan Firuz Eyvazov (1949-2000), sintezatorçalan Elxan Məmmədov, saz və gitaraçalan Məhərrəm Nəcəfzadə,

Elxan Məmmədov

Firuz Eyvazov və Cavanşir Qasimli

ADAM HARDA DÍNCƏLƏR?

Həsən dayının dostlarının toyuna getmişdik. Meyxana ulduzu, rəhmətlik Nizami Rəmzi də bizimlə idi. Toyda qonaqlar doyunca oynadılar. Həm müsiqicilər, həm də rəqs edənlər möhkəm yorulmuşdular. Həsən dayını tər-su basmışdı. O, dəsmalla tərini sile-sile mikrofonu götürüb qonaqlardan soruşdu:

– Kim deyər, adam yorulanda harda dincələr?

Qonaqlar bir ağızdan, dahi Üzeyir Hacıbəylinin obrazlarının dili ilə:

– Hamamda, – deyə gülüsdülər.

Həsən dayı:

– Düz tapmadınız, adam möhkəm yorulandı ancaq Nizami Rəmziyə qulaq asar, – deyib, mikrofonu qonaqların gurultulu alqışları altında Nizami Rəmziyə təqdim etdi.

BEŞ QƏPİKLİK

Uzaq rayonların birindən toydan qayıdarkən səhərə yaxın Bakıya çatdıq. Metronun «Bakı Soveti» stansiyasının yaxınlığında Həsən dayı sürücündən maşını saxlamağı xahiş etdi. Nizami Rəmzi Həsən dayiya toyda çaldığı üçün zəhmət haqqını verdi. Həsən dayı pulu alıb «Allah bərəkət versin», – dedi və soruşdu:

– Mən «8-ci kilometr»ə gedirəm, bəs taksi pulu vermisen?

Nizami ona 5 manat da əlavə verdi. Həsən dayı pulu cibinə qoymadan sonra digər müsiqicilərdən soruşdu:

– Metroya minməliyəm, kimdə xırda 5 qəpiklik var (o dövürlər metroya giriş üçün 5 qəpiklik lazımlı olurdu)?

ÖLƏNDƏ ÜSTÜMƏ BÍRÍNCÍ SƏN GƏLƏRSƏN

Görkəmli sənətkar Nizami Rəmzinin avtomobil qəzasında həlak olduğunu eşidən sənətçi dostlarından bir neçəsi onun məclisini yola vermək üçün müxtəlif ehsanlıq gətirirlər. Bu ehsanlıqlar arasında iri bir qoç gətirildiyini görəndə Həsən dayı heyvanı maşından düşürməyə kömək edir və onu gətirən sənətçiye yarı gerçək, yarı zarafatla deyir:

– Uşaqlara (öz oğlanlarını nəzərdə tutur, – A.N.) deyəcəyəm, başıma bir iş gəlsə, tez sənə xəbər versinlər. Öləndə üstümə birinci sən gələrsən, yaxşı?

DƏSTƏDƏ BÍRÍ DÖYÜLƏR

Parodiya ustası Həsən Cəbrayilovun tamadalıq elədiyi toyların birində qonaqlardan kimsə qarmonçalan Rafiq Əsgərova (hazırda o, Türkiyənin Əskişəhər Universitetində çalışır) yaxınlaşıb «Qoçlı» rəqsini sıfariş edir. Rafiqin həmin sıfariş yadından çıxır, müsiqicilər başqa sıfarişləri ardıcılıqla yerinə yetirirlər. Yarım saat keçəndən sonra həmin adam bir az da sərxoş vəziyyətdə Rafiqə yaxınlaşıb:

– Qədəş, bizim «Qoçlı»mız nə oldu?

Rafiq sərxoşa sıfarişi tamadaya deməyi məsləhət görür. Sərxoş Rafiqin onu ələ saldığını zənn edir və «duelə» çağırır:

– Qarmonu qoy, bir dəqiqə bayırı çıx, səninlə söhbətim var, – deyib zaldan soyeyə çıxır.

Bu vaxt tamada Həsən müsiqicilərə yaxınlaşıb nə baş verdiyini soruşur. Balabançalan Həsən dayı ona deyir:

Rafiq Əsgərov

– Adaş, çıx bayira, gör o, oğlan sənə nə deyir?
Tamada Həsən heç nədən xəbəri olmadığından foyeyə, sərxoşun ardından çıxır.

– Əmioğlu, sizə nə lazımdır?

Sərxoş bütün hirsini Həsən Cəbrayilova yönəldir, onu təhqir edir. Az qalır ki, əlbəyaxa dava etsinlər. Bu zaman toy sahibi işə qarışır, sərxoşu sakitləşdirib, onları ayırır.

Heç nədən xəbəri olmayan tamada Həsən toy zalına daxil olur və balabançalan Həsən dayiya deyir:

– Ə, yekə kişisən, o «piyan» (rusca «kefli» deməkdir) məgər məni istəyirdi?

Həsən dayı:

– Yox, o, qarmonçalan Rafiqi istəyirdi. Amma toyun tamadası sənsən, həm də dəstədə bir nəfər döyürlər də...

«PİROJKÍ¹»

Ara müsiqiçiləri tərəfindən «Pirojki» adlı melodiya ifa olunurdu. Cavan uşaqlar oynayarkən müsiqiçilərə yaxınlaşıb:

– Əmi, «Peraşki» mahnısını çalın, – dedikdə Həsən dayı soruşdu:

– A bala, «Peraşki»ni kartofnan istəyirsən, yoxsa ət ilə?

HƏCİ, MƏNDƏ PİROJKÍ VAR

Tanınmış klarnet ifaçısı Hacı Həmidoglu müsiqiçilər yığışan bağaya gəlir və deyir:

– Yaman acımışam, işlərimi tez görüm, gedib nahar eləyim.

¹ Pirojki – rus xəmir yeməyidir, içi kartof, düyü və ya ət ilə doldurulmuş ikiqat bükümdən ibarətdir. Danışqda bu söz «peraşki» kimi səslənir.

Həsən dayı Hacının «iş» deyəndə kimlərəsə toy deyəcəyini bilib, çantasından evdən gətirdiyi isti pirojkiləri çıxarıb Haciya uzadır:

– Al ye, evdə bişmiş peraşkidir.

Hacı pirojkiləri iştahla yeyir və ona yerində verilmiş bu pirojkilər ləzzət eləyir. O, üzünü Həsən dayiya tutub soruşur:

– Qasan kişi, bu gün, sabah, birisi gün neynirsən, toyların var?

Həsən dayı:

– Qulluğunda hazırlam, – deyir.

Beləcə, Həsən dayı o həftəni Hacı Həmidoglu ilə toylara gedir. Bir neçə gün keçir, Hacı müsiqiçilərin bağına gəlir. Həsən dayı Hacının o tərəf, bu tərəfinə keçir, ona toy demədiyini görüb soruşur:

– Hacı, acdığın yoxdur? İsti peraşki gətirmişəm, al ye.

Hacı Həmidoglu

AYAĞIMI YOXLA

Günlərin bir günü Hacı Həmidoglu bağda (birjada) dəstəsini yiğib toya hazır-laşarkən görür ki, Həsən dayı kənar da dayanıb onları süzür və deyir:

– Hacı, bu gün boşam, toyum yoxdur, qulluğunda hazırlam.

Hacı Həsən dayiya deyir:

– Həsən, gözüvü yoxlayıram, yolda bizə bir şey olsa, deməli, pis gözün var.

Hazircavab Həsən dayı deyir:

– Alə, Həci, gözümü niyə yoxlaysısan. Məni də toyə apar, ayağımı yoxla da. Gör necə yüngül ayağım var? Evə çoxlu pulnan gedərsən.

Hacı:

– Yaxşı, min maşına gedək ayağunu yoxlayaq, – deyir.

«XARÍCÍ» DÍL

Vahabəli

Azərbaycan musiqiçilərinin sünidil yaratdıqları coxlarına məlumdur. Kənar adamların yanında bəzən öz «dillərində» danışırlar. Təbii ki, bu zaman kənar şexslər onların nə haqda danışdıqlarını anlamırlar.

Bir dəfə Həsən dayı toyda populyar estrada müğənnisi Vahabəli ilə öz «dillərində» danışarkən, 15-16 yaşlı bir yeniyetmə onlara deyir:

— Əmi, mən musiqiçilərin dilini bilirom, əmim zurnaçalandır. Onlar danışanda öyrənmişəm.

Hazır cavab Həsən dayı uşaqa acıqlanır:

— Ə, böyük iş görmüsən? Sənin tayların ingilis, fransız, ərəb, alman dillərini öyrənir, sən də gedib musiqiçilərin «dilini» öyrənmişən.

SÖYÜŞ SÖYMƏ

Həsən dayının sonbeşiyi Camal ərköyun olduğundan uşaq vaxtı çox şuluq idi. Məktəbdə oxuyarkən müəllimlərin, şagirdlərin başına olmazın oyun açırdı. Bir gün müəllim Camalı sinifə qoymur, valideynini çağırmasını tələb edir. Camal atası Həsən kişiyyə məktəbə çağırıldığını bildirir.

Camal, anası Fatma və bacısı Təranə

Həsən dayı sinifə girib müəllimlə salamlaşır. Müəllim Camaldan çox şikayət edir və hətta biadəb söyüslər söyüyüni də deyir. Həsən dayı müəllimdən hansı söyüslərin söyüyüni soruşturduda, müəllim cavab verir:

— Utanıram o sözləri təkrar etməyə, amma məcburam, uşaqlara oğraş deyir.

Həsən dayı əsəbləşib üzünü oğluna tərəf tutaraq deyir:

— Ay köpək oğlu, sənə min dəfə deməmişəm ki, oğraşa oğraş demə?

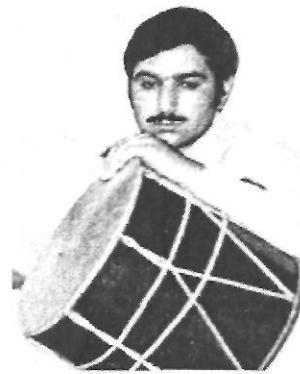
TAKSÍ ƏHVALATI

Yasamalda ATS-in yanında caddirdə toy çalırdıq. Çadırın qapı hissəsi tam açıq olduğundan küçə aydın görünürdü. Həsən dayı toyaya gecikmişdi. Bir də gördük çadırın qabağında taksi dayandı və Həsən dayı taksidən düşüb toyxanaya tərəf bir-iki addım atmışdı ki, sürücü maşından düşüb onunla hirsli-hirsli nə isə mübahisə etdi.

Həsən dayı sürücüyü nə dedisə, sürücü gülə-gülə maşına minib uzaqlaşdı.

Həsən dayı toyxanaya girib bizimlə salamlaşdı. Əslən Xızı rayonunun Ağdərə kəndindən olan nağaraçalan Paşa¹ Həsən dayının sürücü ilə nə söhbət etdiyini soruştı. Həsən dayı dedi:

¹ Qarabağ mühəribəsinin ilk günlərindən cəbhəyə könüllü yollanan və qısa müddətdə erməni faşistlərinin qəniminə çevrilən qardaşı Adil Həsənov (1958-1993) döyüşlərdə qəhrəmancasına həlak olandan sonra, onun ruhuna ehtiram əlaməti olaraq Paşa birdəfəlik musiqidən uzaqlaşdı.

Paşa Həsənov

— Mənim 1 manat pulum var. Sayğac 98 qəpik yazanda dedim ki, Əmioğlu, saxla düşüm. O da dedi ki, toyxanaya hələ bir az qalıb, düz qabağında saxlaram. Nə isə... Taksidən düşəndə sayğac 1 manat 4 qəpik yazmışdı. Mən də bir manat verib düşdüm.

Sürűcü deyindi ki, yekə kişisən, bu nə puldu verirsən? Heç olmasa sayğacın pulunu ver. Mən də ona cavab verdim ki, sayğac qələt eləyir, pulun hamısını cibinə qoy.

Onun da hırsı soyudu, gülə-gülə getdi.

POMÍDOR – XÝYAR GÖTÍRÍN

Bir dəfə toyda dava düşdü. Toyun qurtarmasına az qalmışdı. Bəy tərifi¹ mərasiminin sonu idi. Ev sahibi dava düşdüyündən marş çılmağı (marş – toyun bitməsini bildirən musiqidir, əsasən belə hallarda «Futbol» marşı çalınır) xahiş etdi. O dövrlər 2 çadır qurulurdu: birində yemək-içmək verilirdi, digərində isə qonaqlara musiqi xidməti göstərilirdi. Musiqiçilər – nağaraçalan Sahib Bünyadzadə, klarnetçalan Malik Quliyev və digərləri alətləri yiğisdirib o biri çadırına daxil oldular ki, yemək yesinlər. Xidmətçilər onlara yemək düzdülər. Nədənsə salat, yəni pomidor-xiyar yaddan çıxmışdı.

Bu vaxt döyülen adam üst-başı qanlı, əlində bıçaq çadırına girdi. Görünür, əvvəlcə döyüldüyü toyxanaya girmiş, orada kimsənin olmadığını görüb, yemək çadırına daxil olub. Qəzəbli halda onu döyənləri axtardı. Bağıraraq:

— Burda bir kişi yoxdu ki, onları mənə göstərsin? — deyə, çıçırdı.

Bu zaman Həsən dayı ayağa qalxdı:

— Ə, bacıoğlu, biz bəyəm pomidor-xiyarıq burda?

¹ Bəy tərifində xanəndə bəyi tərifləyir, onun yaxınlarından, əzizlərindən xələt (nəmər) alır.

Sahib, Malik və Həsən dayı

Döyülen şəxs bıçağın ucunu irəli tutaraq Həsən dayıya tərəf yaxınlaşdı və «sən nə deyirsən, alə?» – soruşduqda Həsən dayı cavab verdi:

— Heç, uşaqlarnanam, deyirəm pomidor-xiyar da gətirsinlər, yeyək.

BU BAŞQA MƏSƏLƏ

Nahar vaxtı Həsən dayı bir neçə nəfər musiqiçi – tanınmış, sevilən klarnetçalan Hüseynağa Şahverdiyev, virtuoz nağaraçalan Zöhrab Məmmədov və hazırda Özbəkistanda yaşayan, mədəniyyətimizi layiqincə təbliğ edən qarmonçalan İlham Abdullayev ilə Bakının Bilgəh kəndinə yas yerinə gedir. Həsən dayı da bərk acıybmış. Fikirləşir ki, ehsan yeyərəm, özümə gələrəm. Elə olur ki, bunlar çadırı (yas mərasimi üçün xüsusi çadırlar qurulur) daxil olanda süfrə yiğisdirilir. Yarım saat əyləşdi-

Hüseynağa Şahverdiyev

Zöhrab Məmmədov və
İlham Abdullayev

— Bu başqa məsələ, doğrudan da Allah rəhmət eləsin, — deyir.

BU AY MAYDIR

May ayının isti günlərinin birində Səlyanda toyda yeməyə balıq gətirirlər. Həsən dayı da balığı çox xoşladığından iştaha ilə yeyir. Şəkili qarmonçalan İlqar Kərimov zarafatla Həsən dayıya deyir ki, balıq az ye, zəhərlənərsən. Bilmirən? Hansı ayda «r» hərfi yoxdur, — məsələn may, iyun, iyul, avqust, — bu aylarda balıq yemək təhlükəlidir. Hətta adam ölü də bilər.

Həsən dayı soruşur:

— İndi hansı aydır?

İlqar:

İlqar Kərimov

dən sonra Həsən dayı mollaya işarə edir ki, dua oxusun. «Fatihə» surəsi oxunduqdan sonra Həsən dayı dilucu «Allah rəhmət eləsin» — deyib, dostları ilə cədirdən çıxır. Birdən Hüseynəga deyir ki, bu boyda yolu gəlmışik, kənddə bir nəfər də tanış var, atası dünyasını dəyişib, gedək onlara da başsağlığı verək. Onlar o biri yas yerinə yollanırlar, elə olur ki, ehsan verilən möqamda çatırlar. Ehsan da nə ehsan..? Bir neçə cür yemək, hətta balıq kababı da verilirdi. Həsən dayı doyunca yedikdən sonra ağızdolusu:

— Bu başqa məsələ, doğrudan da Allah rəhmət eləsin, — deyir.

— Maydır, — deyə, cavab verir.

Həsən dayı sevincək:

— Görürsən, «maydır» dedin. Deməli, «maydır» sözündə «r» hərfi var. Kim nə qədər istəyir balıq yesin, heç nə olmaz.

Ö YER HARDADIR?

Çox hörmətli, sevilən Xalq şairinin oğlunun toyunda Həsən dayı sıqaret çəkmək üçün foyeye çıxır. Toy «Moskva» mehmanxanasının 15-ci mərtəbəsində imiş. Toy zalından bir nəfər də foyeye çıxıb, ora-bura baxaraq nə isə axtarır və nəhayət Həsən dayıya yaxınlaşır «o yer hardadır?» — deyə soruşur. Həsən dayı da fikirləşmədən deyir:

— Arxamca gəl.

Onlar liftə minib, 1-ci mərtəbəyə enirlər. Liftdən çıxıb solla dəhliz boyu getdiqdən sonra Həsən dayı üzərində kişi şəkli olan və «M» hərfi¹ yazılın qapını göstərərək:

— Əmioğlu, o yer buradır, — deyir.

Kişi Həsən dayıya törs-törs baxıb:

— Ə, toy üçün pul, nəmər yiğilan yeri soruşuram, məni hara gətirmisən?

Həsən dayı deyir:

— Belə de də. Sən mədəni danışırsan, mən də başa düşmürem. Bu toyda nəmər-zad yiğilmir. Şair belə tapşırıb.

Kişi bərk qəzəblənib, deyinə-deyinə listin düyməsini basanda, xidmətçi listin xarab olduğunu bildirir:

— Narahat olmayın, bir saatda düzələcək.

Kişi Həsən dayı ilə pilləkənləri tələsərək qalxıb 15-ci mərtəbəyə çatanda artıq toy bitmişdi, bəy-gəlin «Vağzalı» (qədim adı «Atlandırma»dır) sədaları altında liftə yaxınlaşırdılar...

¹ Sovet dövründə «M» hərfi ayaq yolunun, tualetin qapısına vurulurdu və buranın kişilərə aid olduğu bildirilirdi. «M» - rusca «mujskoy» sözünün qısaltılmış forması olub «kişi» cinsini bildirir.

HƏSƏN DAYI «TƏCİLİ YARDIMDA»

1990-cı ildə işgalçi sovet qoşunları Bakıda qeyri-qanunu komendant saatı tətbiq etmişdilər (gecə saat 24⁰⁰-dan səhər 6⁰⁰-a qədər). Belə rejimlə işləmək müsiqiçilərə heç sərf eləmirdi. Şəhər ətrafından çaldığı toydan evinə gələnlər məcburiyyət qarşısında qalıb səhərin açılmağını gözləyirdilər. Həsən dayının vəziyyəti daha ağır idi. Onun çaldığı toyların əksəriyyəti Yasamalda, evi isə «8-ci kilometr» qəsəbəsində yerləşdiyindən demək olar ki, hər gün komendant saatına düşür, evinə saat 24-əcən çata bilmirdi. Nəhayət, Həsən dayı bu işə əlac tapa bildi. Toy çaldığı ünvana məclis bitdikdən sonra harasındansa bərk ağrı tutduğunu bəhanə gətirərək «təcili yardım» çağırır. Həkim onu «təcili yardım»a mindirib yaxın xəstəxanaların birinə apararkən Həsən dayı həkimi dili tutur və «hörmət» edərək «8-ci kilometr» qəsəbəsinə, evlərinə çatdırmağı xahiş edirmiş.

DÖRD MƏFTİL

Behbud Ağakişioğlu

Həsən dayı berjdə¹ hirsli-hirsli, öz-özünə nə isə deyinirdi. Gitaraçalan Behbud Ağakişioğlu ondan:

— Sənə nə olub, belə hirslisən? — soruşdu.

Həsən dayı:

— Alə, bu «dörd məftil»ə bax, camaatı mən doluyuram, bu da mənə ilışır, — deyə gileylənir.

¹ Musiqiçilər toplaşdıqları bağlı berj adlandırırlar.

Behbud yarı hənək, yarı ciddi soruşur:

— Məstilsən məgər, sənə ilışır?

Həsən dayı:

— Deyəsən, sən də qoşulmuşan Sona xanımın (əsəbiləşəndə uşaqları avara olan Sona xanım yadına düşürdü) uşaqlarına, heç «dörd məftil»dən dala qalmırsan.

Behbud ondan soruşur:

— Həsən dayı, «dörd məftil» kimdir?

Həsən dayı adını çəkmək istəmədiyimiz kamançaçalanı göstərərək:

— Alə, dörd məftil bax, budur də, — deyir.

HAŞİYƏ. Kamançanın 4 simi olduğundan, Həsən dayı onu əsəblaşdırıb kamançaçalanı «4 məftil» adlandırdı.

PENSİYAYA¹ ÇIXARSAN

Əşrəf Quliyev və İsmayıllı Rəsul

dır, dəmi ionikada mən verirəm də. Bu səbəbdən çox vaxt ionika olan toya dəmkeş aparmırdılar, dəmi ionikaçalanlar verirdi.

¹ Pensiya – rusca «təqaüd» deməkdir. Burada yaşlı mənasında işlədir. Müsiqiçilər pensiya sözünü «artıq qocalmışan, toyulara yaramırsan, get, evdə istirahət elə», — mənasında işlədirler.

Nağaraçalan İsmayıllı Rəsul Həsən dayı ilə zarafatlaşır:

– Həsən dayı, pensiyaya getsən yaxşıdır. İonika çıxandan daha dəmkeş kimi sənə ehtiyac yoxdur.

Həsən dayı cavab verir:

– Çox keçməz, səni də sevindirərəm. Yaponlara nə var ki, bir də gördün ionikanın içinə nağara, qoşanağara səsləri də düzdülər. Onda sən də pensiyaya çıxarsan.

Doğrudan da bir neçə ildən sonra sintezator aləti meydana çıxdı. Bu alətdə nəinki nağara, qoşanağara, hətta böyük bir orkestrin süni seslenməsini almaq olur.

26-LARI MƏHV ELƏDİM

Həsən dayı «8-ci kilometr» qəsəbəsində, 9 mərtəbəli binanın 6-ci mərtəbəsinə təzə köçmüştü. Ondan əvvəl isə «Dağlı məhəlləsi» kimi tanınan ərazilə, xüsusi həyətdə yaşayırırdı. Köhnə həyətdə olarkən çoxlu toyuq-cüçə saxlayardı. Odur ki, təzə evə köçəndə toyuq-cüçələri də gətirib ev vanda yerləşdirir. Səhər açılana yaxın xoruzların səsi bütün məhəlləni bürüyür və qonşuların haqlı narazılığına səbəb olur. Həsən dayı isə:

– 20 dənə toyuq-cüçəni bir gündə yeyə bilmərik ki, – deyib qonşuları yola verirdi.

Günlər, aylar ötür, Həsən dayının ev quşlarının sayı azalmaq əvəzinə, daha da artır və 26-ya çatır. Naəlac qalan qonşular sahə müvəkkilinə şikayət etməli olurlar. O, da bir neçə dəfə Həsən dayiya xəbərdarlıq edir. Axırıncı dəfə sahə müvəkkili Həsən dayığılə gəlir və deyir:

– Bu dəqiqliyə yanında toyuqları kəs, gedim.

Həsən dayı fikirləşir ki, toyuqların hamısını kəssə sahə müvəkkili də «payı»nı artıqlaması ilə aparacaq. Odur ki, toyuqların 2-sini kəsib deyir:

– «Naçalnik» (rusca «rəis» deməkdir), yoruldum, qalanını da bir azdan kəsərəm.

Sahə müvəkkili:

– Elə şey yoxdur, məndə olan məlumatə görə toyuqların sayı 26-dır, hamısını kəsəndən sonra gedəcəyəm, – deyir.

Naəlac qalan Həsən dayı toyuqların başını bir-bir kəsir və nədənsə yadına 26 Bakı Komissarının satqın nümayəndələri düşür. Hər toyuğun başını kəsdikcə çiğirir:

– Bir, – Şaumyan (toyuğun başını qanlı-qanlı sahə müvəkkilinə tərəf atır), iki, – Əmiryan, üç, – Osipyan, dörd, – Boryan, beş, – Avakyan, altı, – Kostanyan...

Həsən dayının əsəbiləşdiyini görən, milliyyətcə erməni olan sahə müvəkkili tez aradan çıxır. Çünkü, qorxur ki, Həsən dayının əlindəki biçaq sonda ona tərəf çevrilə bilər. Həsən dayının da istəyi o idi ki, sahə müvəkkili getsin, ondan «pay» ala bilməsin.

PASPORT ÜÇÜN

Həsən dayı Moskvada Azərbaycan incəsənət ustaları ilə konsertə yollanır. O, Moskvanın mənzərəli güşələrində müsiqicilər ilə şəkillər çəkdirir. Sonra qərara gəlir ki, bir neçə dənə də tək şəkil çəkdirsin. Hər dəfə bir güşədə tək dayanıb şəkil çəkdirmək istəyərkən müsiqicilərdən, rəqqaslardan kimse gəlib onun yanında dayanır. Həsən dayının bu istəyi baş tutmur.

Nahardan sonra müsiqicilərdən ayri lib yaxınlıqdakı parka gedir, fotoqrafdan şəklini çəkməyi xahiş edir. Fotoqraf obyektivin düyməsini basmaq istərkən gözəl müğənni Şahnaz Əliyeva hövlək özünü

Şahnaz Əliyeva və
Həsən dayı

Həsən dayiya çatdırır. Fotoqraf ikisinin şəklini çekir. Həsən dayı əsəbi halda:

— Ay xanım, görmüsən pasportçun şəkil çəkdirirəm, hərra özüvü soxursan? — deyir.

BELƏ NARI HAMAMDA YEVƏRLƏR

Abutalib Sadigov

oldu-ğundan hamımız ağ, qısaqol köynək geymişdik. Yeməkdən sonra masaya qoyulan meyvələrdən dadırdıq. Həsən dayı:

— Göyçaya gələsən, narından yeməyəsən, günah olar, — deyib narlardan birini götürüb soymaq istəyir. Bu zaman narin şirəsi fontan kimi fışqırıb Həsən dayının ağ köynəyini al qan rənginə boyayır. Həsən dayı dilxor olub, çəşaraq:

— Kimdə «zapas» tursik (rus sözləridir, ehtiyat tuman deməkdir), eh, bağışlayın köynək var? — deyə soruşur.

Musiqiçilər doyunca gülürlər. Qarmonçalan Abutalib Sadigov süfrədən bir nar götürüb, Həsən dayiya tərəf uzadır:

— Həsən dayı, bu nar əla nardır a... dedikdə Həsən dayı:

— Əla olmasına əladır. Amma belə narı gərək hamamda oturub yeyəsən, sonra da yaxşıca çıməsən, — deyir.

SİQARETDƏN UZAQ OL

Həsən dayının siqaret çəkmək üçün qəribə müştüyü vardı. Təxminən 40 sm uzunluğu olan müştüyü açılıb-yığılırdı. Yəni müştüyü istifadə etməkdə kiçildirdi, təxminən 10 sm uzunluğunda olurdu və belə vəziyyətdə müştüyü asanlıqla cibinə qoyurdu.

Bir gün Həsən dayının kurd dostu Lətif Sultanlı ona deyir ki, bu uzunluğda müştüyü neyləyirsən, elə balaca ölçülü müştükdən istifadə et də...

Həsən dayı öskürə-öskürə cavab verir:

— Əmioğlu, sinəm doludu. Həkimə getmişdim, dərman yazdı və dedi ki, çalış siqaretdən uzaq ol. Mən də müştüyü uzadıb, siqareti özümdən uzaqlasdırmışam.

«FİLLƏR MƏNİM DOSTUMDUR»

Ötən əsrin sonlarında «Fillər mənim dostumdur» hünd kino-filmindən musiqilər toylarımızda dəbdə idi. Bir cavan oğlan musiqiçilərə yaxınlaşır:

— Bir dənə fillər mənim dostumdur, — deyə sisariş edir. Həsən dayı:

— Bala, adam adamla, qadınla, kişi ilə, bir sözlə insanla dostluq edər, yoxsa ki, heyvanla, fillə?! Get dostlarını dəyiş, — deyir.

Lətif Sultanlı

BAYRAĞIN MÜBARƏK

Novruz bayramında Həsən dayı kütləvi tədbirlərdə iştirak edir. O, tanıldığı dost-aşnaların bir-bir əlini sıxır, «bayramın mübarək», – deyib, təbrik edir. Bu zaman Elman Bayraqdar əlində üç rəngli Azərbaycan bayrağı ilə peydə olur. Həsən dayı Elmanın da əlini sıxıb:

– Sənin də bayrağın mübarək, – deyir.

«TƏHLÜKƏLİ» AĞAKƏRİM

Həsən dayı tarzən Ağakərim Mehdiyevi başqa Ağakərimlərdən fərqləndirmək üçün «təhlükəli» Ağakərim, deyə çağırırdı. Bir dəfə onlar birlikdə Səlyana toya gedirlər. Toyxana çay kənarında qurulduğundan, axşamüstü çoxlu qurbağa peyda olur. Ağakərim dayı hər dəfə mizrabı simlərə vurduqda qurbağalar xorla quruldayırlar və o, tərs-tərs qurbağalara baxıb deyinir:

– Qoyun işimizi görək də...

Tarzən Ağakərim və Həsən dayı

Onu nağarda müşayiət edən Həsən dayı bu mənzərəni seyr edib:

– Alo, «təhlükəli» Ağakərim, tarı elə məharətlə çalışsan ki, qurbağalar da səni başa düşür, – deyir.

DOĞANUVA LƏNƏT

Musiqiçilərdən biri Həsən dayı ilə yersiz zarafat eləyir. Həsən dayı da istəyir ki, atalar sözü ilə cavabını versin. O, «Örkən nə qədər yoğun olsa da, yenə doğanaqdan keçər», – el məsəlini demək istəyir. Həsən dayı: «Örkən nə qədər yoğun olsa da», – deyir, lakin nə qədər çalışırsa ardını yadına sala bilməyir, hirslenərək: «nə isə, doğanuva lənət», – deyərək fikrini tamamlayır.

ATAMƏLİ KİMİ BÖLMƏ

Gitarاقالان Bəybala Zeynalov toy bitdikdən sonra pulları bölür. Həsən dayı bu bölgündən narazı qalır və ona iradını bildirir. Bəybala Həsən dayıya deyir:

– Sən nədən narazisan? Pulları ata mali kimi tən bölmüşəm.

Həsən dayı:

– Elə burda işləri korlamışan da. Ataməli kimi niyə bölürsən, düzgün bəl də, – deyir.

Sən demə, Şixizadə Ataməli adlı nardaranlı nağaraçalan Həsən dayını bir neçə gün əvvəl toya aparmış, pulları tən bölməmiş və Həsən dayı da ondan inciyibmiş. İndi də eşidəndə ki, pulları Ataməli kimi bölür-lər daha da əsəbiləşir...

Bəybala Zeynalov

ATON DA OYNASAYDI...

Toyda, el arasında çox hörmətli, zəngin bir şəxsin oğlunu oynadarkən, uşağın başına atasına cətiram olaraq, məclis-

dəkilər çoxlu şabaş atırlar. Rəqs bitdikdən sonra Həsən dayı uşağı yanına çağırıb üzündən öpür:

– Səni Allah bədnəzərdən qorusun, – deyir. Amma aton da oynasayıd, planımız ləp dolardı.

ŞƏR DEYƏN OXUYAN

M. Cavadov

Həsən dayı qohumlarının toyu üçün xanəndə axtarır. Toy mövsümü olduğundan xanəndələrin əksəriyyətinin işi, toyu vardı, rus demişkən «zanit» (yəni məşğul) idilər. Həsən dayı əlacsız qalıb tanımadığı bir xanəndəni toya aparmağa məcbur olur. Bu işdə bəzi musiqiçilər də ona «kömək» edirlər. Həsən dayiya yalandan həmin xanəndənin çox gözəl səsi olduğunu və o dövr üçün tələb olunan çoxlu sayda qəzəl bildiyini söyləyirlər. Əslində bu xanəndənin nə səsi, nə ritmi (vəzni), nə də xanəndəyə məxsus digər xüsusiyyətləri varmış. O, asan yolla pul qazanmaq üçün xanəndəlik etmək istəyir və bu məqsədlə musiqiçilərin toplaşlığı bağa gəlir. Nə isə, Həsən dayı ilə dilxoşluq etmək istəyən gözəl muğam ustası, xanəndə Mirməmməd Cavadov naşı «xanəndə»ni o ki, var tərifləyir və ona calaşdırır. Naəlac qalan Həsən dayı bu xam xanəndəni toya aparmalı olur. Toyda «xanəndə»yə nə sıfariş verirlərsə oxuya bilmir. Toy sahibi Həsən dayını o ki var danlayır:

– Bu nə xanəndədir toyumuza gətirmisən?

Həsən dayını xəcalət təri basır və deməyə sözü olmur. Nə isə...

Toydan bir gün sonra Həsən dayı musiqiçilər toplاشan bağa gəlir. Mirməmməd ondan dünənki toyun necə keçdiy-

ini, «xanəndə»nin necə məclis apardığını soruşur. Həsən dayı əsəbi halda cavab verir:

– O, xanəndə deyil, qışqıra-qışqıra şer deyəndi.

«HACI QARA»

Göyçaylı müğənni Qara İsmayılov cavanlıqda möhkəm içirdi, lakin özünü idarə edə bilirdi. Yaxın dostları, o cümlədən qarmonçalan Əhsən Rəhmanlı onu içkidən uzaqlaşdırmaq üçün müxtəlif yollar axtarırdılar.

Azərbaycan 1991-ci ilin oktyabrın 18-də SSRİ-nin tərkibindən çıxıb müstəqilliyini elan etdikdən sonra xarici ölkələrə gediş-gəlis xeyli asanlaşdı. Bu səbəbdən müqəddəs Həcc ziyarətinə gedənlərin sayı ildən-ilə artırdı. Belə fürsəti Qaranın dostları çoxdan gözləyirdilər. Odur ki, ona müqəddəs Məkkə ziyarətinə getməyi məsləhət görülür və güman edirlər ki, bu yolla Qarani içkidən uzaqlaşdırmaq olar. Həsən dayı bunu eşidib Qaraya deyir:

– Qara müəllim, bunlara qulaq asma. Əgər o müqəddəs torpağa gedib-gəlsən hamı səni Qara müəllim deyil, Hacı Qara çağıracaq (Xatırladaq ki, M.F.Axundovun «Hacı Qara»si xəsis, simic, bir sözlə mənfi obraz kimi tanınır).

Qara müəllim, nağaraçalan Nadir və Həsən dayı

Həsən dayiya deyəndə ki, niyə belə edirsin? Axı günaha batırsan, onu güclə yola gətiririk, sən də belə... Həsən dayı dərhal cavab verir:

— Oksinə, sizi mən günahdan qurtarıram. Pir mənimdir, kəramətini də mən bilirom. Qara tutduğunu buraxan deyil, ziyanətdən qayıtdıqdan sonra da içəcək, onda da günaha siz batacaqsınız.

«XORUZU» RƏQSİ

Həsən dayı bir xam, naşı, cavan klarnetçalanla toya gedir. Klarnetçalan nə çalırsa, hər rəqsdə klarnetdən bir neçə «xoruz» çıxır («xoruz» — ifa zamanı klarnetdən çıxan arzuolunmaz yad səslərə deyilir). Bir nəfər yaxınlaşışib yeni dəbə düşən «Xoruzu» rəqsini sisariş verir. Klarnetçalan bu rəqsi bilmədiyindən Həsən dayıdan soruşur:

— Dayı, «Xoruzu» rəqsi hansıdır?

Həsən dayı:

— Rəhmətliyin oğlu, bayaqdan çaldıqların bəs nədir? Ürəyin hansı havanı istəyirsə, onu da çal, o qədər «xoruz» buraxacaqsan ki, olacaq «Xoruzu» rəqsi.

HƏSƏN DAYI «AXSAYIR»

Günlərin birində Həsən dayı xanəndə Nadir Ağazadə ilə Ceyranbatana toya gedir. Digər müsiqiçilər Sumqayıt şəhərindən gəliblərmiş. Nə isə...

Toy qurtarır. Müsiqiçilər pullarını alıb, böülürlər. Sumqayıtlılar gəldikləri maşına minib Həsən dayıgil ilə sağollashışib yola düşürülər. Həsən dayı ilə xanəndə Nadir maşinsız imişlər. Onlar Quba-Bakı şossesinə çıxıb maşın gözləyirlər. Bü elə bir zamana təsadüf edir ki, bir neçə gün əvvəl Ceyranbatan qoruğunda cinayət törədilmiş, adam öldürmüştü-

lər. Bu səbəbdən gələn boş maşınlar gecə saat 3 olduğundan qorxub saxlamırdılar. Həsən dayı bir neçə maşına əl eləyib, onların saxlamadıqlarını görüb xanəndə Nadirə deyir:

— Arxamca gəl.

O, asfalt yola çıxıb, üzü Bakıya tərəf axsaya-axsaya gedir. Təxminən 500 m. getdikdən sonra qırmızı rəngli bir «Moskviç» markalı maşın onların yanından surəti azaldıb keçir, yanında qadın olan sürücü nə isə fikirləşəndən sonra maşını geriyə sürür. Həsən dayığıldən soruşur:

— Hara gedirsiniz?

— Bakıya tərəf — deyə, Həsən dayı cavab verir.

Sürücü onlara maşına əyləşməyi təklif edir.

Həsən dayıgil sevincək maşına əyləşirler. Sürücü yanında əyləşən yaşılı qadınla yol boyu söhbət edirlər. Nə isə... Onlar Bakının girəcəyində «20 Yanvar» metrosunun yaxınlığında çatanda Həsən dayı sürücündən maşını saxlamağı xahiş edir və sürücüyü yol haqqı pul təklif edir. Sürücü deyir ki, çox sağlam olun, yolda qalmışdınız deyə, sizi götürdüük.

Həsən dayıgil sağollaşıb, maşından düşüb, Yasamala tərəf piyada gedirlər. Təbii ki, o, normal gəzir, «axsamaq» yadından çıxır.

Sürücü hələ maşından bir o qədər də uzaqlaşmamış Həsənin arxasınca baxıb:

— Deyəsən, bizə yaman kələk gəldiniz, — deyir.

XIRDƏ

Bir dəfə Xızının Giləzi kəndində toydaydıq. Dəstədə Həsən dayı da var idi. Toyun gur məqamında mağarın ağızından bizə tərəf əlində 25 manatlıq (o vaxtlar üçün bu, heç də

Nadir Ağazadə

az pul deyildi) tutan bir uşağına qaçdığını gördük və uşaq gəlib düz Həsən dayının qarşısında durdu. Təngənəfəs haldə olan uşağı əlində 25-liyi görən Həsən dayı «Əmi-Əmi» deyən uşağa macal vermədən cəld ayağa qalxdı:

- Can əmi, əmi sənə qurban !
- Yox e... Əmi, atam dedi ki...

Həsən dayı 25-liyin sisariş olduğunu zənn edib canşəşanlığından qalmadı:

- Əmi atova da qurban olsun.
- Yox e, atam deyir ki, bu 25-liyi xirdalasın.

Bu sözü eşidən Həsən dayını od götürür, özü də nə götürür:

- Eh... belə nəsilləmə mənə qurban olasız... Yoxdur xırda, 25-lük özü xirdadı da...

MƏNİ «DAYIM» GÖNDƏRİB

İsmayıllı dayı və Bibixanım xala

dəstənin üzvlərindən bir neçəsi ixtisara düşündü. Bu da belə toylardan biri idi.

Həsən dayı həmin gün bizim toyda olduğumuzu bilib, evimizə gəlir və rəhmətlik atama şikayət edir ki, oğlungil toyaya gedirlər, amma məni aparmayıblar. Atam da Həsən

dayiya deyib ki, get «İnturist»də toyu çal, de ki, məni atan göndərdi.

O, həmişə atama İsmayıllı dayı, anama isə Bibixanım xala deyə, müraciət edirdi. Baxmayaraq ki, atam Həsən dayıdan cəmi 2 yaş böyük, anam isə əksinə 3 yaş kiçik idi. Zərb alətləri ifaçısı İsgəndər Ələsgərli həmişə ona irad tuturdu ki, siz İsmayıllı dayı ilə həmyaşlısınız, özün yaşda olan şəxsə dayı deyirsən, sənin üçün ayıbdı axı.

Həsən dayı isə belə cavab verirdi:

- Siz hamınız ona dayı deyirsiniz, mən də dayı deyirəm. İstəyirsiniz İsmayıllı dayının yanında hörmətdən düşüm, onu görməyəcəksiniz. Adam tanıyıram ki, bacioğlu dayıdan böyükdür, İsmayıllı dayı isə məndən 2 yaş da böyükdür. Nəcə olur, İsmayıllı dayı sizə «dayılıq» edə bilər, mənə yox? İsmayıllı dayı hamımızın dayısıdır.

Nə isə, deyəsən əsas mətləbdən bir az uzaqlaşdıq. «İnturist»də müsiqiçilər alətlərini kökləyirdilər, bir də gördük Həsən dayı salona daxil oldu. O, çalğıçıların yanında yerini rahatlaşdıqdan sonra gördü ki, hamı ona təccübə baxır. Heç özünü itirmədi. Ucadan, hamının eşidə biləcəyi tonda dedi:

- Nə baxırsız? Məni İsmayıllı dayı göndərdi və dedi ki, Abbasquluya de ki, bundan sonra Həsən dayısız heç bir toyaya getməsin.

İsgəndər Ələsgərli

BOZBAŞ ÜÇÜN DEMİŞƏM

Qonaqlıqda süfrəyə bozbaş gətirilir. Həsən dayı bozbaşı yedikdən sonra «əlhəmdürillah, şükür sənə», – deyir. Bu o deməkdir ki, o, artıq doyub.

Az sonra süfrəyə müxtəlif yeməklər – dolma, kabab, aş və s. gətirirlər. Həsən dayı bunlardan da yemək istədikdə bəməzə müğənni Kamran Musayev ona sataşır:

– Elə indi «əlhəmdürillah» demədin?

Həsən dayı özünü itirmir:

– Alə, mən «əlhəmdürillah»ı bozbaş üçün demişəm.

ÇEXOSLOVAKİYA VƏ ÇIRTI-PIRTİ FRUKTOVI KÜÇƏLƏRİ

Ata Cahangiroğlu

Həsən dayı bəzən küçə adlarını deyəndə ciddi təhriflərə yol verirmiş. Bilərəkdənmi, zarafatdanmı, bir sıra küçələri çox qəribə adlandırdı. Onlardan iki misal...

Həsən dayı taksiyə minib, Kamranı da evlərindən götürüb toya getməli idi. O, sürücüyü deyir:

– Mirzə Fətəli, «uqol» (rusca «tin» deməkdir) Çexoslovakiyaya sür.

Sürücü təəccüblə baxıb:

– Çexoslovakiyaya? – soruşur.

Həsən dayı: bəli, – deyir.

Sürücü:

– Ay qardaş, ora başqa ölkədir, bizi ora buraxmazlar, – deyir.

Həsən dayının birdən yadına düşür ki, Kamran xalq arasında sevilən və böyük hörmətə malik olan klarnetçalan Atanın¹ qonşusudur. Tez soruşur:

– Ata müəllimgilin evlərini tanıyırsan?

Sürücü:

– Elə taksi şoferi var ki, Atagilin evini tanımasın?! O qədər «klient» (rusca «müştəri» deməkdir) aparmışam onlara ki, sayı-hesabı yoxdur, – deyir.

Nə isə, sürücü bir təhər Kamrangilin evini tapır. Sən de mə, ünvan belə imiş: Mirzə Fətəli Axundov küçəsi, Ketsxovelinin tini.

* * *

Həsən dayının müsiqiçi yoldaşı, zərbçalan Baxşəli Zəkioglu ona çalacaqları toyun ünvanını deyir:

– Saat 6-da olarsan Xrebtovı 55-də.

Sovet dövründə Bakının Dağlı məhəlləsində 10-12 Xrebtovı küçəsi vardı. Həsən dayı zarafatlamı, yoxsa ki, qəsdən bu küçələri əsasən danışqda fruktovı (rus kəlməsi «frukt»dan götürülmüşdür, meyvə mənasındadır) adlandırdı. O, Baxşəlidən soruşur:

– Neçənci fruktovıda?

Baxşəli cəld əlindəki bloknota baxıb, Həsən dayı deyən tərzdə:

– Hə, az qala yadımdan çıxmışdı. Çetvortı (ruscadan təcümədə «dördüncü» deməkdir) fruktovı 55-də, – deyir.

Həsən dayı gülümsünərək:

– Deməli, saat 6-da çirti-pirti fruktovı 55-də görüşürük.

¹ Ata ləqəbidir, tam adı – Atakişiyev Baba Cahangir oğludur (1954-1997).

PALÇIĞACAN BÍLİRƏM

Toyda qonaqlardan biri dəsmalla gözünün yaşını siləsilə cavan müğənniyə üç manat verib «Ana ürəyi» adlı nəzmə çəkilmiş rəvayəti sifariş verir, müğənni isə rəvayəti bilmirmiş. Həsən dayı vəziyyətdən çıxmaq üçün yarı zərafatla sifarişçiye deyir:

– Üç manata «Ana ürəyi» olmur, götür pulvu, get o pulvu ver mollaya anonçun «Yasin» oxutdur.

Sonra hiss edir ki, sifarişçinin xətrinə dəyib. Onun könlünü almaq məqsədilə deyir:

– Bacioğlu, müğənni cavandır, «Ana ürəyi»ni bilmir. Sifarişçi əsəbi halda:

– O bilmir, onda sən oxu, – deyir.

Təxminən 150 misralıq «Ana ürəyi»nin vur-tut 5-6 misrasını əzbər bilən Həsən dayı deyir:

– Bacioğlu, mən ancaq palçığa qədər oxuya bilərəm.

Sifarişçinin inadından sonra Həsən dayı «Segah» muğamı üstündə oxuyur:

Dostlarım, sakit olsanız siz bir an,
Mən ana haqqında söylərəm dastan.
Deyim bir gəncin arzu-diləyindən,
Söz açım müqəddəs ana ürəyindən.
Payız fəslidi, yağımışdı yağış,
Yerlər də büs-bütün olmuşdu palçıq.

Həsən dayı burda susub, gözlərini sifarişçinin gözlərinə dikir:

– Hə, razı qaldın?

Sifarişçi təccübələ:

– Elə bu? – deyə soruşur.

Həsən dayı cavabında:

– Əvvəla, üç manatlıq sifariş belə olar. İkinci də sənə dedim ki, mən «Ana ürəyi»ni palçığacan bilirəm. Oraya qədər də oxudum...

Sifarişçini gülmək tutur. Bu söhbəti eşidənlər isə bərkədən qəhqəhə çəkirlər və məclisdəki gərginlikdən əsər-əlamət qalmır.

«MOLLA HƏSƏN»

Həsən dayı soyuq aylarda başına molla papağı qoyurdu. Maşınla toya gedərkən tələsdikləri üçün sürücü, nağaraçalan Yusif Ağayev bir neçə yerdə yol hərəkəti qaydalarını kobud surətdə pozur. DYP (Dövlət Yol Polisi) əməkdaşı sürücünün niyə qaydanı pozduğunu soruşur. Sürücü Yusif Həsən dayını göstərib deyir:

– Rəhmətə gedən var, molla tələsir.

Polis molla qiyafəsində olan Həsən dayiya baxaraq deyir:

– Allah rəhmət eləsin, molların xətrinə sizi cərimələmərəm.

Əslində «Molla Həsən» toya tələsirmiş...

HƏSƏN DAYI «CEHİZ» VERİR

Tanışlarından birinin qızının toyunda Həsən dayı sağlam deməli olur. Sarışın saçlı gəlinin adı Rəqsanə imiş. Həsən dayı isə deyir:

– Qızım, Rəqqasə, səni və bəy oğlanı ürəkdən təbrik edirəm. Sizə kiçik bir əmi cehizi verirəm.

Həsən dayı «Sarı gəlin» çalarkən

Adətən gəlin köçəndə valideynləri ona cehiz olaraq, müxtəlif ev əşyaları verirlər. Qonaqlar maraqla baxır ki, görəsən Həsən dayı gəlinə nə verəcək. O, balabani götürüb, qədim Azərbaycan xalq mahnısı «Sarı gəlin»i ifa edir, mahnı töfhəsini gəlinə «cehiz» kimi hədiyyə edir. Maraqlı odur ki, Həsən dayı toyda nadir hallarda solo çalırdı, gəlin sarışın olduğundan onun «Sarı gəlin» «cehiz»i lap yerinə düşmüşdü.

«SEX» TOYU

Xalqımız müstəqillik əldə etdikdən sonra bütün sahələrdə olduğu kimi Azərbaycan toyalarında da böyük dəyişikliklər baş verdi. İndi istər dinləyici zövqü, istər repertuar, istərsə də idarəcilik baxımından toyalarımız əvvəlkindən çox

fərqlənir. Şəhərdə toyxanalar yığışdırıldı. Toylar şadlıq evlərində 3-4 saat ərzində, yiğcam şəkildə keçirilir. Beləliklə, müğam dəstgahları müasir şəhər toylarında səslənmir. Buna toylarımızda istəsək də vaxt çatmir. Nəzərə alsaq ki, hər hansı müğam dəstgahı tam halda ifa olunarsa, ona azı bir saat vaxt sərf etmək lazımdır. Nəinki müğamlar, folklorumuzun digər qolları – aşiq musiqisi, səhərə qədər davam edən meyxana janrı, bəy tərifî mərasimi və s. toylarımızdan sixışdırıldı.

Hər şadlıq evinin öz musiqiçiləri var və musiqiçilər çox ucuz qiymətə xidmət göstərirlər. Musiqiçilər belə toyları «sex» toyları adlandırırlar.

Həsən dayımı evlərinə yaxın belə «sex»lərdən birinə dəvət edirlər. Hər gün Həsən dayiya 20-30 min manat verib, üzrxahlıq edirlər ki, «sex» toyu olduğundan pul azdır. Təbii ki, bu qədər pul Həsən dayını təmin etmir və o da tez-tez gileylənərək deyirmiş:

— Görəsən bu sexlər nə vaxt zavoda, fabrika çevriləcək ki, musiqiçilər də ağ günə çıxsınlar.

ALƏ, BƏYƏM İNƏK YUMURTDAYIR?

Hələ yeniyetmə yaşlarında məktəbdən, oxumaqdan xoşu gəlməyən Həsən həyatdə toyuq-cüçə saxlamağa başlayır. Bir az keçir, görür ki, toyuqlar ailənin ehtiyacından da çox yumurta verir, çıخارır həmin yumurtaları bazara. O vaxtlar Həsən rus dilində «net»i «yest»dən ayırmadqa çox çətinlik çəkirdi. Bazarda yaşı bir rus qadını gözəcə yumurtalara baxmağa macal tapmamış Həsən başlayır malını tərifləməyə:

— Tyotya¹, xoroşı... Lap xoroşı...

¹ Tyotya – rusca «xala», «bibì», xoroşı isə «yaxşı» deməkdir.

Həsənin rus dilində söz baqajı bununla da bitir. «Tyotya» isə:

– Ne xoçu, malenkiyel¹ – deyərək yoluna davam edir. «Malenki» sözünün mənasını «malinki» kimi başa düşən Həsəni od götürür və «tyotya»nın arxasınca deyinməyə başlayır. Yanındakı alverçilərdən biri soruşur:

– Həsən, rus arvadı sənə nə dedi ki, belə hirsəndin?
– Görmürsən, deyir ki, yumurtalar toyuğun deyil, malinkidir. Alə, bəyəm inək yumurdayır?! Axmağın biri, axmaq. Bildiyin də danışır, bilmədiyini də...

CÜMƏ AXŞAMINA GEDİRİK?

Həsən dayı qarmonçalan Sənan Dadaşovdan toy üçün müsiqiçiləri «zanit» etməyi xahiş edir. Bir neçə gün ötür, Həsən dayı Sənandan soruşur:

– Toy üçün kimləri «zanit» eləmişən?

Sənan deyir:

Xanəndə Hacı Mirzəni, klarnetçalan Kərbəlayi Balakərimi, nağaraçalan Məşədi Ələkbəri...

Həsən dayı onun sözünü kəsərək:

– Alə, bəyəm cümə axşamına gedirik? Yığmisan Haciları, Kərbəlayıları, Məşədiləri. Biz axı, toya gedirik...

HƏSƏN DAYININ «ŞER» YARADICILIĞI

Həsən dayı təkcə ayrı-ayrı məqamlarda hazırlıqlığı ilə fərqlənmirdi. Ara-sıra bədahətən iki misralıq «şerlər» də «yaradırdı». Əlbəttə, bu «şerlər» özünün sənət dostlarına həsr olunardı. Məsələn, görkəmli tarzən, xalq artisti Hacı Məmmədov (1920-1981) haqqında belə deyirdi:

¹ Ne xoçu, malenkie – istəmirəm, balacadır.

*Adı Hacı,
Sənətin tacı.*

Babasil xəstəliyindən əziyyət çəkən qaraşın bir müğənnini isə belə xarakterizə etmişdi:

*Üzü qara,
Yani yara.*

Xəsislikdə ad çıxarmış çopur bir sənətçiye həmişə bu sözlərə sataşardı:

*Üzü deşik-deşik,
Qızılı bir yeşik.*

Ayağının biri protez olan müğənni üçün belə deyirdi:

*Ayağı taxta,
Gülüşü saxta.*

Zahirən xoşlamadığı, lakin sənətini yüksək qiymətləndirdiyi gözəl bir ifaçı Həsən dayının nəzərində:

*Özü les,
Sənəti beş, – idi.*

Həsən dayı sevmədiyi sənətçilərdən birinin «Ford» maşını aldığıni eşidən kimi:

*Özü çort,
Maşını «Ford», – demişdi.*

İçkiyə çox meylli olan bir ifaçını isə o, belə xarakterizə edirdi:

*İçməyəndə çalmır,
İçəndə çala bilmir.*

Sənətkar kimi böyük hörmət etdiyi, başının tükü tökülmüş bir ifaçı haqqında:

*Sənəti saz,
Başı daz, – deyirdi.*

Sağ əlinin baş və şəhadət barmaqları olmayan bir tarzən haqqında:

*Özü daim məsili¹,
Barmaqları kəsili, – deyirdi.*

Boyu balaca, sənəti zəif olan bir müsiqiciyi belə təsvir edirdi:

*Boyu balaca, bəstə,
Barmaqları da «xəstə».*

Həsən dayı (sağdan ikinci) «Dastan» folklor ansamblı ilə

Həsən dayı oğlu Məmmədəli ilə

*Həsən dayı nağarada müğənni
Razi Şükürovu müşayiət edərkən*

¹ Məsili sözündən müsiqicilər kesli, sərxiş mənalarında istifadə edirlər.

SON SÖZ ƏVƏZİ

Kövrək ürəyi olmayanlar balabanı duya bilməz. Onun ifaçıları isə daha zərif və daha incik olur. Zəriflik xalqımızın ruhuna xas keyfiyyətdir. Bu ruh insanın iç dünyasına təsir edən alətləri meydana gətirmişdir. Çox qədim tarixə malik balaban həm solo ifası, həm də başqa bir çalğı alətinə zü və ya dəm tutmaq üçündür. Divan şərində bu məqamı «ahəng tutmaq» sözləri ilə ifadə etmişlər. Mövlənə Məhəmməd Füzuli bir beytində gözəl söyləmişdi:

**Səhər bülbüllər əfqanı degilbihudə gülşəndə,
Füzuli naleyi dilsuzinə ahəng tutmuşlar.**

Şair söyləyir ki, bülbüllərin səhər ah-əfqanları heç də ebəs yerə deyil, onlar Füzulinin ürəkyandırı naləsinə zü tutublar.

Bülbüllərin sübh azanı zamanı və gün batandan sonra dişilərini çağırmaq üçün çox şövqlə oxuduğunu dəfələrlə dinləyən şair bu ah-əfqanı əsl aşiq ünү qarşısında bir zü, dəm tutmaq məqamı olduğunu nəzərə çatdırır. Xatırladaq ki, bülbüllərin ancaq erkəyi oxuyur.

Samovarın («su ma vər» sözündəndir, suqaynadan deməkdir, qədim türk sözüdür) qaynayarkən sizildaması onun üzərinə qoyulmuş, «dəmkeş» adlandırılın xüsusi boruya görədir. Dəmkeş – zü tutan mənası verir. «Dəm tutmaq» – zarıldamaq, şikayətli səslə danışmaq qədər kədərli ovqat yaradır. Bu kədərli alətlə uzun illər işləmək üçün gərək şüx əhval-ruhiyyəni heç vaxt itirməyəsən.

Adı hazırlıcabılar cərgəsində xüsusi hörmətlə çəkilən, balaban alətinin tanınmış ifaçısı Həsənağa Nəzərlinin zərafatları, mütəhərrrik düşüncə tərzi ilə ən gərgin məqamları da şüxluqla sülhə gətirməsi fövqəladə dərəcədə həyatsevər və böyük ürəyə malik olmasından xəbər verir.

Xalq artistləri (soldan-sağá birinci sıra) Qəndab Quliyeva, Baba Mahmudoğlu və «Dastan» folklor ansamblı.

Həsən dayığının ailəsində toy şənliyi

Yusif Vəzir Çəmənzəminlinin *zərif* adlandırdığı hazırlıqlar tarix boyu hər xalqda olmuşdur. Onlardan ən seçmələrinin lətifələri isə yaddaşlarda dodaqqəçdilər kimi bu günə kimi gəlib çatmışdır. Qədim yunanlardan Ezop, almanlardan Til Uelenşpigel, fransızlardan Jak, italyanlardan Puncanello, farslardan Bəhlul Danəndə, Dəho, taciklərdən Molla Müşfiqi, Kəminə, ərəblərdən Cüha, Dilxək (buna səhvən «təlxək» də deyirlər), hindlərdən Birbal, türklərdən Bazarlı, Qasim İşıqlı, Mir Divanə, İncili Çavuş, Xorasani Dədə, Asiya türklərindən Aldar Kosa, Esen Polad, Əhməd Aqay məşhurdur. Azərbaycanda da belə *zəriflər* az olmayıb. Mirzə Bağı Səlyani (əslə şamaxılıdır), Gəncəbasarlı Baməzə Musa, Əli Cabbar Kurd, Molla Tanrıverdi oğlu Hüseyn Naxçıvani, Molla Sufi Unnu, Ağca Kişi, Kor Söyüñ, Zur-naçı Məmli, Dabrovol Qasım (Tovuz-Qazax zonası), Hacı dayı (Şəki), Abdal Qasım, Ayrım Cavad, Cin Əli (Qarabağ) və başqaları incə lətifələrlə məshhurdur.

Xızı torpağında hazırlıq, məzmunlu və duzlu söhbətlər yaranan işıqlı adamlar çoxdur. Mərhum yazıçı Seyfəddin Dağının iştirak etdiyi bir məclisdə dağlıların söz götürmədiyini cirtqozluq kimi qiymətləndirmək istəyənə ustad yazıçı biğaltı gülümsəyərək demişdi: – Yox, elə deyil. Dağlıların dərisi çox zərifdir, bəzilərininki kimi gön deyil. Ona görə söz götürmürlər.

Hazırlıq şəxsin zəngin təcrübəsindən, iti zəkasından doğur. Zəriflərin zarfatlarını təsirinə görə üç məqama təkzim etmək olar: 1. Zarafatla deyilən hazırlıq sözdən belə çıxır ki, mən səndən üstünəm. Bu məqam ənənəvi zarafatlarla aiddir. 2. Müdrik zarafatçılar yaddaşalan, tikansız, xoş niyyətlə yerində dedikləri sözlə qarşı tərəfin də hörmətə la-yiq olduğunu nəzərə çatdırırlar. 3. Hər hansı bir təmənna ilə, yaltaqcasına edilən zarafatda qarşı tərəfin daha üstün olduğu qabardılır.

Ərəstuna istinad edilən belə bir söz var ki, hazırlıq təhsil almış kobudluqdur. Təhsil almamış Həsən dayının (Həsənağa Nəzərlinin) hazırlıq isə zəriflik, incəlik, müdriklik, böyük ürək sahibi olan adamın iti ağlından, məqama uyğun ən lazımlı sözü yerindəcə, fövrən (cəld) tapmaq bacarığından xəbər verir.

Böyük Müşfiqin «Nə gözəl yaraşır insana gülmək» misrasını davranışımı üçün əsas götürən Həsən dayı haqqında müsiqiçilər arasında zəngin xatirələr qalmaqdadır. Bu kitabda yaddaşlarda qalan bəzi dodaqqəçdilər, təbəssüm oyadan anlar qeyd olunub. Adamlardan yadigar söz, yaxşı-pis ad qalır, sonradan özü sözə çevirilir. Qədim Misirdə deyirdilər ki, həyatda olmayan adamın adını çəkmək, onu təzədən diriltmək deməkdir.

Şən və hazırlıq Həsən dayı və onun balabanı ilə bizi görüşdürüməyə nail olan Abbasqulu qardaşımız ulu babamız Xızır peyğəmbərdən miras qalan böyük həssaslıq və səbrlə eşitdiklərini, oxuduqlarını və bilavasitə özünün gördüklerini şirin dillə bizlərə təqdim edir. O, yazdı, biz də qədirdənliqlə oxuyuruq. Oxuyuruq və gülümsəyirik...

*Firudin Qurbansov,
filologiya elmləri namizədi*

MÜNDƏRİCAT

Redaktordan	3
Giriş	5
Balaban	7
 Piyada	18
İki-üç günlük toylar	18
«Skaçka»da işləyəcəyəm	20
Balıq məsəlesi	20
«Povorot»da tutublar	21
Bir toy da sən «yazdır»	22
40-da Məmmədbağırı gətirərsiz	22
Yaponlar qoyurlar ki...	23
Əmr elə!	24
Bıçaq mənimdir	24
Nəzakətli ol	25
Maestro ilə dialoq	26
Qabağa getmişən	27
Şordan-mordan	28
Bu Səkinə İsmayılovadır	29
Ələkbər «xaric»dir	30
Hamisini birdən çalmayıb ki..	31
Sağlıq	32
Tahir və Tahirə	33
Yaşamaq istəyirəm	34
Oturub – dururam	35
Gözü yumulu çalıram	35
Mən Həsən deyiləm, Qasanam	36
Sən-süz	37
Mən bəyəm təpəliyəm?	38
Adam harda dincələr?	40
Beş qəpiklik	40
Öləndə üstümə birinci sən gələrsən	41
Dəstədə biri döyürlər	41
«Pirojki»	42
Ayağımı yoxla	43

«Xarici» dil	44
Söyüş söymə	44
Taksi əhvatalı	45
Pomidor – xiyar gətirin	46
Bu başqa məsələ	47
Bu ay maydır	48
O yer hardadır?	49
Həsən dayı «Təcili yardımında»	50
Dörd məftil	50
Pensiyaya çıxarsan	51
26-ları məhv elədim	52
Pasport üçün	53
Belə nari hamamda yeyərlər	54
Siqaretdən uzaq ol	55
«Fillər mənim dostumdur»	55
Bayrağın mübarek	56
«Təhlükəli» Ağakərim	56
Doğanuva lənət	57
Ataməli kimi bölmə	57
Aton da oynasayıdı..	57
Şer deyən oxuyan	58
«Hacı qara»	59
«Xoruzu» rəqsi	60
Həsən dayı «axsayır»	61
Xırda	61
Məni «dayım» göndərib	62
Bozbaş üçün demişəm	64
Çexoslovakiya və çirti-pirti fruktovı küçələri	64
Palçığacan bilirəm	66
«Molla Həsən»	67
Həsən dayı «cehiz» verir	67
«Sex» toyu	68
Alə, bəyəm inək yumurtdayır?	69
Cümə axşamina gedirik?	70
Həsən dayının «şer» yaradıcılığı	70
 Son söz əvəzi	75

BALABANÇI HƏSƏN DƏYİNİN GÜLMƏCƏLƏRİ

Redaktor:	Hacı Firuz Əhmədli
Naşir:	Rafiq Xan-Sayadoğlu
Korrektor:	Cəfər Nəcəfzadə
Dizayner:	Həsrət Təmoyev
Kompüterdə yiğdi:	İradə Əhmədova

Yığılmağa verilmişdir: 16.09.2004

Çapa imzalanmışdır: 11.11.2004

Tiraj 300; şərti çap vərəqi 5

«Min bir mahni» MMC
mətbəəsində çap olunmuşdur